

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

Szerkesztőség,
hova a lap szellemi részét
illető minden küldemény
küldendő:
Nagy-Péterfia-utca 977.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél iven.

ELŐFIZETÉSI ÁR: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). HIRDETÉSEK DIJA: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 6 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 3 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt 50 kr. $\frac{1}{6}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árszámítás adatik. Bélyeg-díj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője RÓZSA SÁNDOR főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a külső hirdetésekre vonatkozó küldemény.

Pünkösti gondolatok.

Az egyház fogalmát sokan és sokképen megkísérlették már körvonalozni, de azért a tudományosság követelményeinek teljesen megfelelő meghatározást még ma sem vagyunk képesek felmutatni. Nem vagyunk képesek felmutatni azért, mert úgy az egyházi jog, mint a szorosabb értelemben vett theologiai tudományok terén buvárkodó elmék, majdnem kizárólag a látható egyházból, mint történelmileg fejlődött és folytonosan fejlődő intézményből indulnak ki s az örök lelki eszményt a látható keretben mozgó emberi alkotás mintájára bírálják meg. Pedig általánosan ismeretes az a tétel, hogy miként a tapasztalati világ tárgyai és jelenségei nem azonosíthatók az eszmék világának elvont képzetivel, úgy a szervezeti sánczok közé szorított látható egyház alkotmánya sem lehet a láthatatlan egyházzal azonos intézmény. Itt tehát kikerülhetetlen a kettős elvi megkülönböztetés. Ámde ez a megkülönböztetés csakis addig jogosult, míg az egyházzal emberi módon beszélünk; mert már lelki értelemben az egyház, úgy fogalmilag, mint tényleg, egységes, örök isteni intézmény. Alapja és zárköve, gyökere és koronája egy és ugyanazon jellemű. Ezt tárja fel és magyarázza meg a pünkösti evangéliom.

Ezt a pünkösti üdvkijelentést Isten az egész világ népeihez intézte és pedig a legesudálatosabb módon. Ugyanis nem mennydörgés és villámlás közt szólott, mint hajdan a tiz ige közlése alkalmával; sem nem úgy igazolta örök atyai szeretetét, mint a hogy ezt szent Fiának testben való elküldésekor, avagy a megváltás tényének további folyamán cselekedte: hanem egészen meglepő, mindamellett már előre megjövendő módon és a legalkalmasabb időben valósította meg ezuttal is az ő ígérését.

Aratás ünnepe volt. A nép a gabonatermés zsengejét mutatta be Isten színe előtt a jeruzsálemi templomban, halát adva a testnek eledeléért, a melynél ám sokkal felebb való az a mennyei kenyér, a léleknek az a tápláléka, melyben szintén most, noha egészen váratlanul a legbőségesebb mértékben részelteté az Ur e föld összes lakóit. Mert ime nagy hirtelenséggel, mint sebesen zúgó szélnek zendülése valami titkos erő hatja át az együtt reménykedő és tusakodó tantványokat, és ezek megtelének mindnyájan Szentlélekkel, s kezdének szólani más-más nyelveken, a mint Lélek adá nekik, hogy szóljanak. Erre a mindenféle nemzetből való idegenek, kik ott egybegyülének, a tulajdon saját nyelvökön hallják vala szólani a tantványokat s nem tudták megérteni: vajjon mi lesz ebből? Péter pedig előállván, hirdeté az Ur Jézus evangéliomát s bizonyoságot tevéen Ő róla: megtérének s megkeresztelkedének azon a napon mintegy háromezeren. Ez az első keresztyén egyház. Nemde mily egyszerű s mily valóban isteni mű ez! A halandó emberek gögje és sivár bölcselkedése egykor örök emléket akart alkotni Babelben, de nyelvök megzavarodék és szétszéledtek a világba; s ime most az első pünkösdkor az isteni irgalom és örök bölcsesség egybegyűjti a legidegenebb nyelvű népeket Jeruzsálemben, s megalapítja romolhatatlan fundamentumon az ő egyházát, melyen a pokol kapui sem vehetnek diadalmat. Ama bábeli torony, mint minden emberi alkotás, földi, mulandó, csalárd találmány volt, melynek a vége hiábavalóság; eme lelki ház, t. i. az egyház, mint Istennek minden gondolata, szent, tökéletes és igaz tény s végczélja az örök élet és dicsőség! E szerint tehát az egyház Isten tulajdona, s annak alapítója a Szentlélek, Feje, Főpapja és Királya pedig Krisztus, a ki mennybeszólása előtt ekképen szólott hiveihez:

„Én kérem az Atyát és más *Vigasztalót* ad nektek, hogy veletek maradjon mindörökké, az *igazságnak Lelkét*, melyet a világ be nem vehet, mert nem látja és nem ismeri őt, de ti ismeritek őt, mert bennetek marad és bennetek vagyon (Ján. ev. 14, 16. 17.) Bizonyára, valóban úgy lőn!

Vigasztaló szállott alá az égből, a ki a bánat sötét fellegét eloszlatva, gyöngéd szeretettel oktatja, jó tanácssal támogatja a búsongó, roskadozó, félénk és ügyefogyott bűnösöket; a ki isteni erejével csudákat mivel s áldásosan munkálkodik a lelki országban.

Uram! ezt a Te vigasztaló áldott Szentlelkedet ne vedd el mi tőlünk!

Igazságnak Lelke szállott alá az égből, a ki a tévelygés, álnokság, önzés és szolgaság gonosz szellemét legyőzve, a szent, igaz és jó ügyet, úgy az egyesek életében, mint az emberiség történetében, úgy a múltban, mint a jövőben diadalomra segíti mindenha.

Uram! a Te igazságodnak e Szentlelkét adjad nekünk bőségesen!

Hitnek, reménységnek, szeretetnek Lelkét küldé alá Isten a föld lakosaira, hogy mindenki érezze, ismerje és tudja meg: mi az ember rendeltetése és végcélja; hogy így mindnyájan az Isten országának javait keressük, Krisztushoz vágyódjunk s a Szentlélek segedelmével örök boldogságra jussunk.

Uram! a hitnek, reménységnek és szeretetnek eme Lelkét töltsd ki reánk kettős mértékben!

A pünkössti evangyéliomban kifejezett eme vezérlő elvek elfogulatlan és önzetlen felfogásától és alkalmazásától várható az „egyház“ fogalmának szabatos és helyes körvonalozása. Annyi bizonyos, hogy ezen evangyéliom alapján sem a római, sem a görög, sem az anglikán, sem a presbyteri és általában véve egy egyházi társadalom sem igényelheti azt a kiváltságot és jogot, melynél fogva magát „egyedül idévezítő“ jellegűnek tekinthetné. Még az, hogy valaki valamely egyházi szervezet kötelékébe tartozik, semminemű hatályt sem feltételez. A hol ketten vagy hárman egybegyűlnek az Ur nevében, ő ott van azok közt és a hol ő van: ott van az igazi ekklézsia, ott van az üdv. Viszont a hol Krisztus nincs, ott nincs ekklézsia, ott nincsen üdv. És így az „egyház“, egységes, szent, egyetemes és apostoli igehirdetés folytán megalapított isteni intézmény, melynek rendeltetése a küzdelem, célja a diadal. Amazt szünetlenül szemlélik, folytatják, vivják az „egyház“ vitézkedő, azaz igazi tagjai, hogy elérhessék, bírassák emezt, t. i. a diadalt. Amannak okozója, fokozója és folytatója az antikrisztus; emennek

szerezője, létrehozója, biztosítóka Krisztus! Mig azonban Krisztus egy, az ő egyháza ellenségeinek száma legió, úgy hogy az „antikrisztus“ gyűjtőnév az evangyéliomi igazság ellen feltámadó összes erőket jelzi, a miből következik, miszerint sem a sötétség ádáz tábora, sem a világosság serege a maga egészében szemmel láthatólag fel nem mutatható. De azért az egyház távolról sem valami puszta fogalmi meghatározás, nem valami képzelt társadalom, sőt inkább valósággal, tényleg létező ország, a mely épen úgy, mint a bűn és sötétség hatalma, hatásaiból ismerhető fel. Ez az ellentét eleitől fogva megvolt, most is megvan, s meglesz mindaddig, mig az igazság élő fejedelme Krisztus teljes győzedelemre segíti választottainak seregét, az üdv örököszeit, az Isten országának eleve ismert és dicsőségre rendelt polgárait. Ezek összesége alkotja már itt a muló világban ama soha meg nem szűnő lelki társadalmat, az egyházat; úgyhogy a „hivők“, noha roskatag porsátorban járnak itt alatt, mint vándorok: mindamelllett teljesen bizonyosak a felől, hogy e romlandó test levetkezése után romolhatatlan dicsőségben meglátandják Istent.

Ne féltsük hát Krisztusnak egyházát a romlástól. Évezredek története igazolja, hogy az egyház hajójának kormányrudja a legbölcsebb és leghatalmasabb kormányos kezében van, honnan azt sem emberi bölcsesség, sem ördögi kajánság, sem a pokol összes hatalma ki nem ragadhatja. Mindig voltak, mindig vannak s mindig lesznek az igazságnak, világosságnak és szentségnek ellenségei, talán felettébb nagyobb számmal, mint az elménkkel elgondolhatnók. Magok a tanítványok is már-már azt képzelték, hogy hitők merő hiábavalóság. Még meszsziibre visszatekintve, azt kell látnunk, hogy Izrael szünet nélkül való tusakodásban volt az iránt, ha vajjon él-e az Ur, s megvalósítja-e ígérését. Gyakran sokáig, talán évszázadokig elnyomatatva nyöghet és jajgathat az igazság s úgy egyesek, mint nemzetségek, népek, nemzetek, királyok, megvakítva a gonoszság szellemének szemfényvesztő műveletei által, letérve az egyenes útról, követhetik a gonoszságot, mint a hogy ezt Krisztus egyházának multjából tudhadjuk. De minden ilyen válságos időszakban, épen az időnek teljességében, a mikor a keserűség mértéke színültig telve van: kitölti Isten az ő *Lelkét* minden testre. És a Lélek szól s bizonyoságot tesz; a Lélek vigasztal s erőt ad, a Lélek bátorítva s bizton vezérli az igazakat a győzedelemre.

Annakokáért mi is tekintsünk el minden akadálytól s a körülöttünk zúgó bűnáradattól

s fussunk kitartással az előttünk levő küzd-
térén, nézván a hit elkezdőjére és bevégezőjére
Jézusra! Lecsüggesztett kezeiteket kulcsoljátok
imára s ellankadt térdeiteket egyenesítsétek föl
és törjétek előre az Isten nevében! Megvigasztal,
megvilágosít, megszentel, megáld, megerősít,
megáld és hit által bizonyos győzedelemre ve-
zérel — a Szentlélek Ur Isten!

Dr. Erdős József.

KÖZÉLETÜNK.

A debreczeni ev. ref. egyházmegye és a debreczeni ev. ref. egyház közötti viszony ismertetése.

(Folyt. és vége.)

Nem kisebb súlyt helyez a debreczeni egyház a függetlenségre való törekvésében s ennek a két-két képviselő választására vonatkozólag formált igényét illető részében, arra az indokra, hogy az ő vallás-erkölcsi és anyagi létérdeke s az ebből folyó parancsoló szükség követeli, hogy egyfelől minden egyházmegyei kötelektől teljesen ment, szabad mozgása legyen, másfelől, hogy az egyházi felsőbb hatóságoknál az ő ügyeit tüzetesen ismerő, tehát maga által belátása szerint választott egyének által legyen képviselve. Legyen szabad, minden tisztelettel nyilvánítanom, hogy ama nagyon hangsúlyozott létérdeknek, parancsoló szükségnek fenforgását, a magam részéről sem egyik, sem másik irányban, a legjobb akarat mellett sem láthatom. Általában véve a dolgot, tehetné-e azt bármelyik egyházmegye is, hogy a kebelébe tartozó egyik vagy másik egyházat a maga autonom jogkörén belől kifejtett tevékenységében, vagy szabad mozgásában akadályozhassa? hiszen ez esetben tullepné hatáskörét, ellene cselekednék a maga és a közegyház érdekének s eljárása ellen nagyon könnyen és nagyon hamar lehetne a kellő helyeken orvoslást találni! Ha pedig oly esetben lép közbe, a melyben erre, a törvény neki jogot ad, sőt a közbelépést kötelezőségévé teszi, — vagy ha egyik vagy másik egyháznak olyan intézkedésével szemben foglal el ellentétes álláspontot, melynek tételénél az illető egyház a maga jogkörén túl terjeszkedik, vagy az egyetemesen kötelező törvény kivánalma alól magát kivonni törekszik s ez által talán a mások jogait csorbítja vagy magát az őt is kötelező törvénynek felibe emelni akarja: ekkor, mint a közegyház mandatáriusa, kötelezőszerűleg jár el a közbelépő egyházmegye s mind a maga, mind a közegyház és az ebben zavartalanul fentartandó jó rend érdekéből helyesen cselekszik, s ellenkező esetben feltétlenül felelősségre volna vonandó. De hát, különösen a debreczeni egyházmegye tett-e valaha oly intézkedést, hozott-e valaha oly határozatot, mely épen a debreczeni egyházat a maga jogkörében háborgatta, vagy az ezen belől saját belátása szerint tett intézkedéseinek életbe léptetésében megakadályozta volna? Bizonyára nem; még „a paróchiális körök“ felállítását illetőleg sem; mert itt — mint fentebb kimutattam — nem az egyházmegye magatartása, hanem a debreczeni egyházban egyházközségi közgyűlés nem léte volt az akadály, melynek elhárítása nem mástól, mint egyedül a debreczeni egyháztanáctól függött. Sőt ellenkezőleg, az egy-

házmegye kisebb-nagyobb engedmények által csak szélesítette a debreczeni egyház szabad mozgási körét; mert mikor felügyeleti jogkörét a debreczeni egyház felett csak a consensusra és a statisztikai adatok be-
kérésére szorítva, egyebekben nem gyakorolta, mintegy 9 év óta pedig, a debreczeni egyház vezérletében és intézményeiben való bizalma jeléül, határozatilag is felfüggesztette s továbbra is felfüggeszteni legujabban is késznek nyilatkozott, s mikor legközelebb a maga részéről is ajánlja a debreczeni egyháznak kivételét, a presbiterium munkáját sokszor késleltető egyházközségi közgyűlés szervezésének kötelezettsége alól: oly széles és szabad működési tért biztosít, illetőleg pártol az egyház részére, a melyen belől, igen sok részben, a fenmaradó egyházmegyei kötelek terhét (ha ugyan ez tehernek nevezhető) meg sem érezve, teljesen szabadon s a körülményei által engedett gyorsasággal intézkedhetik nemcsak vallás-erkölcsi, hanem még anyagi dolgaiban is. Melyik hát az a lét-érdek, az a parancsoló szükség, mely az egyházmegyétől való nagyobb függetlenséget, vagy épen külön egyházmegyévé szervezkedést követelne?!

De hogy állunk a felsőbb hatóságoknál való képviseltetés iránt formált kívánalommal? Ha a felsőbb hatóságokat (egyházkerületet, konventet, zsinatot) alkotó, minden tiszteletre méltó s nagyrésztben közegyházunk erős oszlopaiul méltán elismert egyházi és világi egy-
nekről fel lehetne tenni azt, hogy nagyobb vagy épen fényes egyházakban nem forogván, ezeknek viszonyait közelebből nem ismervén, a legjobb akarat mellett sem képesek mindenkor, a többiek mellett ezek életére is jótékony hatású s ezek körülményeinek is megfelelő intézkedéseket tenni, — vagy ha a debreczeni egyház azon nagyszámu egyházak egyike volna, a melyek felett sokszor évtizedek folynak el, a nélkül, hogy kebelökből akár a lelkész, akár valamelyik erre érdemes és hivatott világi tag csak egyszer is alkotó tagja lehetne az említett felsőbb egyházi testületeknek: ez esetben indokolt volna a debreczeni nagy egyháznak az a kívánsága, hogy saját kebeléből választott képviselői legyenek a felsőbb forumokon. Ugyde az első feltevést elfogadni merő abszurdum volna s végeredményben oda vezetne, hogy, mivel két egyház sincs, akár kicsiny, akár nagy, melyeknek érdekei ugyanazok, körülményei egymáshoz teljesen hasonlóak volnának: tehát minden egyháznak külön képvisellete lenne a főbb egyházi hatóságoknál szükséges. Elismerem én, hogy a nagy, intelligens és vagyonos debreczeni egyháznak sok olyan ügye, baja van, a mi Pércsen, Dancsházán, vagy akár Derecskén is soha sem fordul elő: de arról is meg vagyok győződve, hogy azok az illustis felsőbb hatóságok a legnagyobb egyházaknak, tehát Debreczennek viszonyaira is illő, a legnagyobb egyházakban, tehát Debreczenben is végrehajtható, a legnagyobb egyházakra, tehát Debreczenre is üdvös intézkedéseket tudnának tenni, ha — a mi soha sem történhetik — a debreczeni egyháznak egyetlen tagja sem ülne az említett hatóságok zöld asztalánál. Amde nem egy, hanem több tagja és épen vezérférfia a depr. egyháznak, volt a multban folyvást, van ma és lesz bizonyára a jövőben is mindig azon helyzetben, hogy a felsőbb egyházhatóságok tagjai közt akár hivatalból, akár választás útján, szólási és szavazati joggal bírván, szavát a debreczeni egyház érdekében felemelhesse, ennek viszonyait — ha szükség van rá — megismertethesse s befolyását ennek javára, belátása szerint, érvényesíthesse. Mert eltekintve attól, hogy a tiszántuli egyházkerület püspöke egyszersmind minden-

kor a debreczeni egyháznak lelkesze is, sőt — mint ez idő szerint is van — magának az egyháztanácsnak is egyik elnöke és így ügyeinek, viszonyainak kötelességszerűleg alapos ismerője: azt mutatja a múlt, azt a jelen, hogy maga a debreczeni egyházmegye is küldött úgy az egyházkerületre, mint mindkét esetben a zsinatra, képviselői gyanánt, debreczeni egyháztagokat, s hogy a debreczeni egyháznak — a püspököt kivéve — három lelkesze s két előkelő presbitere, mint egyházkerületi tanácsbíró ez állás szervezése óta folyvást — s a többek közt bizonyára a debreczeni egyházmegye vidéki gyülekezeteinek választásával is — tagja az egyházkerületi közgyűlésnek és ezeken kívül — a mit elől kellett volna említenem — az egyház főgondnoka s magának az egyháztanácsnak is egyúttal egyik elnöke, szintén hivatalból tagja, egyházmegyei gondnoki ranggal, a kerületi gyűlésnek. Kell-e ennél több, ennél jobb képvisellete az egyháznak a felsőbb fórumokon? vagy talán ama tisztelettel említett férfiak nem éreznék magokat hivatva szót emelni a debr. egyház jogos érdekében a kerületen vagy a zsinaton, csak azért, mert nem a debr. egyháztanács, mint külön választó testület küldte őket oda? Bizony nincs az a létérdek, nincs az a parancsoló szükség sehol, mely az említettek mellett még más, külön egyének általi képviseltetését is követelné a debreczeni egyháznak! Hogy mit hoz a jövő: ezt közülünk senki sem tudhatja, de lelkemben meg vagyok egyénileg győződve a felől, hogy ha a debreczeni egyház az egyházmegyének tagja marad s ha a folytonos áldatlan viszály és kifelé gravitálás helyett az lesz az egyházmegyében, a minék lennie kellene, t. i. ennek többi egyházai között a közös jogok gyakorlásában s a közös kötelességek teljesítésében, békésen együtt működő vezér: akkor az egyházmegye közönsége, mint a múltban tette, a jövőben is méltányolni fogja, épen a képviselő küldés terén is a debreczeni egyház óhajait, a mikor azokat a körülmények szerint igazolva látja.

Ha már, ezek szerint, a debreczeni egyház függetlenségre való törekvésének sem törvényes alapja nincs, sem szüksége fenn nem forog: valjon hát czélszerűségi szempontból nem lenne-e kívánatos, hogy az egyház, megszabadulva minden egyházmegyei kötelektől, másodfokban is önálló hatósággá, vagyis egyházmegyévé legyen? Hogy a derék múlt fényével és dicsőségével övedzett debreczeni és egyház továbbra is egyik legnagyobb, legerősebb egyháza legyen a magyar reformátusságnak, hogy a megváltozott viszonyok és felszaporodott követelmények szerint folyvást előre haladva világoljon és világosítson: ezt, minden jó reformátussal egyetértve, lelkemből óhajtom és is, s ha tudnám, hogy e tekintetben, az egyházmegyébe tartozás, a legkisebb akadályul is szolgál, bizonyára nem haboznám kimondani, hogy bár törvény nem rendel, mulhatlan szükség nem követeli: mindazáltal czélszerű és kívánatos, hogy a debr. egyház egyik vagy másik egyházmegyétől független, önálló testület legyen! De ezt a szempontot hangoztatni sokszor, bizonyítani azonban soha sem hallottam; magamtól pedig, talán falusi szűk látókörömtől gátoltatva, nem tudom belátni azt, hogy a debreczeni egyházat nagyságának, erejének, fényének teljes kifejtésében, hol, miért és mi módon akadályozhatná az, hogy ő egyik vagy másik egyházmegye kebelébe tartozik? Hiszen, ha az egyházmegyei terhesnek, gátló hatásnak vélt köteleket ledobhatja és ledobja is magáról: megmarad még felette az egyházkerület, konvent és zsinat fenhatósága, s ha amaz akadály volt dicséretre méltó magasba törekvése előtt: akkor akadályok ezek is! Már

pedig, hogy az utóbbiak fenhatósága alól is szabadulni akarna, ezt soha sem hallottam, fel sem is tehetem. Nem! nem a függetlenség, nem a külön egyházmegyévé alakulás tette eddig, nem az fogja tenni ezután sem a debreczeni egyházat nagygyá és erőssé, hanem az a nemes, kálvinista buzgóság, mely ez egyház vezéreiben és tagjaiban megvolt a múltban, megvan — hiszem — ma is, s a melyet legelső sorban az egyház belső, vallás-erkölcsi életének emelésében kell teljes mértékben kifejteni, s nem abban, a mire sok jel mutat, t. i. a külső hatalmi kör terjesztésében. Sőt nekem úgy tetszik, hogy a külön egyházmegyévé alakulás nem előnyére, hanem hátrányára szolgálna mind magának a debreczeni egyháznak, mind a vele összeköttetésben volt többi egyházaknak. Magának a debreczeni egyháznak annyiban, a mennyiben ennek tagjai az előfordulható bajokban és peres ügyekben (mert hiszen ilyenek a legnagyobb és legfényesebb egyházban is s a legjobb akarat mellett is előfordulhatnak), legalább a paróchiális körökre vonatkozó javaslat szerint, csak formailag bírnának, lényegileg azonban elveszítenének egy felebbezési fórumot; mert az ott részletezett szervezet szerint, a külön egyházmegyei közgyűlés, kevés kivétellel, ugyanazon tiszteletre méltó egyénekből állana, a kik már a központi egyháztanácsnak is tagjai, úgyszólván legbefolyásosabb elemei és a dolog természetéből önként következnek, hogy ugyanazok az egyének egy ugyanazon dologban a miként határoztak vagy ítétek a presbiteriumban, — ha csak valamely újabb körülmény közbe nem jön — akként fognának határozni vagy ítélni a külön egyházmegyei gyűlésen is; következésképp a presbiterium valamely határozata ellen lehetne ugyan a külön egyházmegyéhez felebbezni, de ettől a neheztelt határozat megváltoztatását várni aligha. S a mi ennél talán még fontosabb, az a körülmény, hogy maga a paróchiális körökre vonatkozó javaslat erősen hangsúlyozza az egyház egységének megmaradását; úgyde ez egységet is fentartani, külön egyházmegyévé is alakulni törvényeink szerint nem lehet; csak egyetlen egy uton vaiósulhat meg az utóbbi törekvés, úgy t. i. ha a debreczeni — most egy — egyház több, egymástól teljesen különálló, egymástól minden tekintetben független egyházközösséggé oszlik meg, tehát eddigi *egységét* feláldozza. Hogy ez a megosztás szellemi tekintetben, a vallás-erkölcsi élet nagy érdekeire nézve nem volna hátrányos: mondják sokan, elismerem én is; de hogy anyagi tekintetben — pedig sokszor az anyagi erő a szellemi erőnek is támasza — semmiképen sem volna előnyös: bátor vagyok vitatni. Mert hogy a debreczeni egyház nagy intellectuális erejét megosztani s ekképen azt kisebb körökben működtetven — hogy úgy mondjam — több eredménnyel kihasználni czélszerű lenne, ez kétségtelen; csak hogy e czélt az egyház egységének s ebben rejlő erejének megbontása nélkül, épen a javasolt presbiteri körök szervezése által el lehetne érni. Ámde csak azért, hogy a külön egyházmegyévé alakulás szándéka megvalósulhasson, megosztani az egyház impozáns anyagi erejét s ez által azt előre be sem látható mértékben gyöngíteni, hogy ez czélszerű és kívánatos volna: alig állíthatja valaki. Mert vajjon egyáltalában volna-e mód úgy oldani meg a nagyon megosztásának kérdését, hogy az közmegnyugvással történhessék? s ha volna is, azok a kisebb, külön egyházak kifejthetnék-e pl. az egyetemesebb egyház érdekében, a debr. főiskola emelése körül azt az erőt, melyet az egységes debr. egyház eddig oly dicséretre méltólag s magának e terén nagy érdemeket szerezve kifejtett? Azok a megosztott és így meggyengült anyagi erővel

rendelkező külön egyházak felállíthatnák-e pl. azt a tanítói gyámintézetet, melyet az eddigi egységes egyház bár megígért, felállítani képes nem volt? s ezen felül szervezhetnének-e jövődöbéli lelkészeik számára is gyámintézetet? S ha ilyenekre is gondolunk: vajjon elismerhetjük-e czélszerűnek a külön egyházmegyévé alakulás tervét?!

A debreczeni egyházzal összekötésben álló többi egyházakra nézve pedig azért látom hátrányosnak amannak különválását, mert egyfelől ez a különválás a nagyobb, sőt a kisebb ev. ref. egyházaknak is mintegy praecedensül szolgálva, példát mutatna arra, hogy a felsőbb egyházi hatóságoktól független önállóságra törekedjenek, s kérdés, hogy ez a törekvés nem válnék-e mindinkább gyakoribbá és apránként nem fejlődnek-e ki egyházi közigazgatásunk terén valami „independentismus“-féle, bizonyára nem előnyére, hanem nagy hátrányára egész egyházi életünknek?! mert másfelől tapasztaljuk azt minden téren, hogy az ugyanazon rendeltetésű testületek közt a kisebbek a nagyobbak példáján buzdulnak; ezek amazokra jóban, rosszban egyiránt önkénytelenül is vonzó hatással vannak, különösen akkor, ha egyenlő jogok, egyenlő kötelességek fűzik őket egymáshoz, mint épen a kisebb és nagyobb ref. egyházaknál van; ha már a debreczeni egyház elszakadva a többiektől, egymagában egyházmegyei rangra emelkedik: messze eltávozik akkor a vele örömben és búban századon át összeforrt s benne valódi büszkeségöket tekintő kisebb egyházaktól, megszűnik ezekre buzdítólag, ösztönzőleg hatni s bármily nagy, bármily virágzó legyen is különben, ragyogása azokat a kisebb egyházakat, mint valamely távoli csillag fénye, hidegen hagyja s bennök életet és elevenséget nem idézhet elő; míg ellenben, ha a debreczeni egyház az az egyházmegyét alkotó többi egyházak kötelékében megmaradva, mint ezekkel jogokban s kötelességekben közös, bár nagyobb és erősebb testvér él és hat: nap lesz akkor ezekre nézve, áldó nap, mely — a törvény iránti engedelmisségében, a vallásos buzgóságban, anyagi rendezettségében mutatott példája által — világosságot s egyszersmind meleget áraszt és éleszt, fejlődést, virulást támaszt maga körül. Így szeretném, ilyenek óhajtanám én látni a debreczeni egyházat a többiek között s ezért nem tartom még czélszerűségi szempontból sem kívánatosnak az ő külön egyházmegyévé alakulását s így függetlenítését!

Es most azzal a kijelentéssel végzem talán hoszsuzra is nyult ismertetésemet, hogy a debreczeni egyházmegye és egyház iránt egyformán érzett jóindulattal, a bárkit bántani akarásnak legkisebb szándéka nélkül, de szilárd és igaz meggyőződésből irtam e sorokat, melyekkel, hacsak egy keveset is tehettem arra nézve, hogy a két tiszteletreméltó testület között oly régóta vitatott viszony lehetőleg közmegnyugvásra és meglegedésre rendeztessék: teljesen jutalmazva vagyok.

Tépén, 1893. apr. 24.

Szele György.

Egyházmegyei gyűlés az érmelléki egyházmegyében.

Május 1-ső napján lelkész-értekezlet s gyámoldai gyűlés, 2-dikán az egyházmegyei gyűlés tartatott meg. Mindegyik igen látogatott volt.

A lelkész-értekezleten javaslat állapított meg a missió-ügyre vonatkozólag, mely szerint kérjen az egyházmegye missiói czélokra lehető tekintélyes segélyösszeget és azt Micske, Tóti, Poklostelek, Alsó- és

Felső-Ábrány lelkészei között a munka arányához képest ossza fel. Ezen egyházak diasporáiban — gondos összeírás szerint — több mint 1000 lélek nélküli az egyház gondjait s mert annyira szétszórtan élnek, hogy egy önálló missionárius az egészet czélszerűen nem gondozhatná, azért javasoltatik, hogy nevezett egyházak lelkészei territoriális viszonyok figyelembe vételével vegyék lelki gondozás alá a már is nazarénus szédelgők ostroma alá vett híveket. Köteleztetnek az illető lelkészek hatáskörükben a legnagyobb lelki gondozást gyakorolni, a szórványban élőket bizonyos megfelelő helyen időközönként (minden 3-dik, 4-dik vasárnap) isteni tiszteletre hívni, nekik prédikálni, az úrvacsorát kiszolgáltatni, gyermekeik taníttatására felügyelni s működésükről évenként jelentést tenni.

Felemlített lelkész-értekezleten, hogy a 15 kr.-os tanítói nyugdíjalap-járulék behajtása tárgyában múlt évi egyházmegyei gyűlésen hozott határozatunk nem lett egyházkerületi gyűlés elé terjesztve. Ez — nem kereszük kinek tévedéséből — csakugyan elmaradt, újból felhívatik egyházmegyei gyűlés, hogy azt terjeszse fel. Az ide vonatkozó határozatban egyébiránt az lett kimondva, hogy az iskolaszékekre, tanítókra s lelkészekre egyaránt odiumot árasztó új adó behajtása alól az egyház gondnoka (mert ez a törvényben említett iskolaszéki gondnok) mentessék fel s az állampénztárba folyó 15 kr.-os adót szedesse be (nálunk már be is szedette) a községi előljáróság. A felterjesztés czélja lenne, hogy az egyházkerületi elnökség intézne feliratot a kormányhoz, miszerint a nevezett adót községi előljárók által szedesse; kétségtelennek tartjuk, hogy így a beszéd könnyebb és eredményesebb lesz.

Ugyancsak lelkész-értekezlet egyhangú határozatú indítványt terjeszt egyházmegyei gyűléshez, a törvényhozás asztalán levő állami anyakönyvvezetés tárgyalása alkalmából, tétessék kérdés, jobban mondva intéztessék kérelem egyházkerületi gyűléshez arra nézve, nem látja-e elérkezettnek az időt, őrállói hivatásából folyólag felterjesztést intézni a kormányhoz, szándékozik-e a nagyrészen különben is gyarló lelkészi javadalmakat érzékenyen megcsonkító törvény életbeléptével valami kárpótlásról gondoskodni?

Gyámoldai gyűlésen felolvastatott Szathmári Sándor pénztárnok terjedelmes és igen részletes múlt évi számadása, mely szerint évi bevétel 3815 frt, kiadás 2760 frt, összes vagyón 31,888 frt 92 kr. Ezután a kezelő választmány következő három évre ujonnan alakult, elnöke Thamassy Lajos, választmányi tagok Vecsei S., Marjai P., jegyző Szikszay József, ügyész Konrád László, pénztárnokok Szathmári S. és ó-gyámoldai pénztárnok Vecsei S.

Másnap 2-án 9 órakor kezdődött az egyházmegyei gyűlés.

Nem kezdem a szokásos kifejezéssel, hogy „esperes úr buzgó imádsággal“ stb., mert úgyis mindenki tudja, hogy a gyűlést imádsággal szokták megnyitni, azt is tudjuk, hogy az esperes tud buzgón imádkozni, hát még ha először imádkozik, mint ujonnan választott esperes, mint most itt nálunk nagy. Nagy István úr.

Először is felolvastatott az esperesre adott szavazatokat felbontó küldöttség jegyzőkönyve, mely szerint Nagy István 25 szóval Szathmári S. 13 és Thamassy L. 1 szavazata ellen 11 szótöbbséggel megválasztatott, általános éljenzés után, a mi nagyon szeretett egyházmegyei gondnokunk: Fráter Imre úr üdvözlő beszédében kiemelte, hogy évtizedekre terjedő egyházmegyei hivataloskodása alatt immár negyedik esperest üdvözli, dicsekedve kiemeli, hogy az igen hosszú idő alatt a legnagyobb

egyétértéssel, minden differenzia nélkül szolgált mind-egyikkel, hiszi, hogy ezután is így lesz.

A lelkészársak részéről az agg, de most is ifjúi véralkatu Sas Károly, a tanítói kar részéről Hajdu József tanítótestületi elnök üdvözölte esperesünket, ki a bizalmat s jókívánatokat megköszönve, nagy jóakarattal ígérkezik a szolgálatra.

N. I. esperessé választásával megüresedett tanácsbíroságra szavazás rendeltetett május 25-ig.

Olvastatott — az itteni változások miatt — igen rövid esperesi jelentés.

Egyházkerületre rendes képviselőkül választottak: Szatmári Sándor, Konrád László, pótképviselőkül Marjai P. és Várad Soma.

Lelkészjelölő bizottságba választottak rendes tagokul Marjai P., Draveczki Béla és Fráter Béla tanácsbírák; póttagokul Vecsei Sándor, Fényes Endre, Konrád László tanácsbírák.

A számvevőszék úgy alakult meg, hogy az egyh. megye 39 egyháza négy körbe osztván, mindenik körbe egy elnök választott, ki a körbe eső egyházak költség-előirányzatát s előző évi gondnoki számadását minden év január hava 15-ikéig beköveteli; körébe eső lelkészársáival a már általa megbírált számadásokra tett bírálatát közli, saját egyháza számadását azokkal megvizsgálhatja s az így megállapított eredményt a négy számvevő együttes ülésben Fráter Imre e. m. gondnok elnöke alatt — mint számvevőszék — elbírálja. Számvevőkbe választottak Thamássy L., Szathmári S., Fazekas Imre, Marjai P. Egyházmegyei pénztár és gyámpénztárak számvevője Bányai László bagaméri lelkész, számvevőszéki jegyző Várad Soma egyházmegyei ügyvéd lett. A számvevőszékre igen nagy szükség van, sok jót várhatni tőle, mert bizony némely helyeken nagyon is „more patrio“ kezelték az egyház kis vagyonát.

A lelkész-értekezlet fentebb ösmertetett indítványai elfogadtattak; a fenyegetett stólakárpótlásra vonatkozó indítvány ellen emeltetett csak két szó világi részről. Azt hozták fel, hogy ez időelőtti nyugtalankodás akadályozza az üdvös javaslatok törvénybe iktatását és a reakciónak nyújtunk segédkezet.

Na hát mindezt merően tagadom. Nem időelőtti, mert ideje lett volna a javaslat kapcsán, ha csak egy árva szóval is megemlíteni: „Minthogy pedig ez a törvény fontos jogokat érint, gondoskodva lesz a felmerülhető panaszok vagy sérelmek ilyen s ilyen orvoslásáról.“ De nem láttunk, nem olvastunk egy betűt sem. Hogy a liberáliszmus ellen nem vétettünk s kétélű fegyverrel üldözzük a reakziót, azt bebizonyítottuk már igen sokszor, közelebb a napirenden levő reformtervekkel szemben is. Pedig ne gondolja senki, hogy ne hozhatnánk fel néhány alapos ellenvetést, de hallgassunk róla, hajoljunk meg a magas állami követelmények előtt. De ha mindennapi kenyerünkről, egy darab ruhánk áráról van szó, engedjenek meg nekünk, ha azt nem engedjük, akarom mondani szerényen kérjük, hogy azt a mi eddig volt, ne bántsák. És hogy mi magunk kérjük, annak is van értelme; nem gondoskodik mi rólunk senki, sőt még magunk se magunkról. Állami közigazgatási tisztviselők, végrehajtók, jegyzők, tanítók, segédjegyzők, még a hivatalosok is kongresszusokat tartottak, a munkások sztrájkolnak fizetésemelésért és a ki kért, mind kapott; mi pedig, jámbor és hív szolgák, megérjük azzal, a mit 200—300 esztendővel ezelőtt megállapítottak a sanyarúbb kor vallásosabb, jobb lelkű emberei. Még most se szólanánk, ha a mi eddig volt, legalább az fenyegetve nem volna.

Bocsánat ezért a kis excursióért, ha kell, majd máskor beszéljünk erről többet!

Gyűlésünk további folyamán Kiss Lajos diószegi állandósított tanító, Takács Zsigmond gálospetrii s. lelkész bekebelezetett. A Nagy-Váradon felállítandó felsőbb prot. leányiskola alapjára 200 forint házi pénztárunkból kiutalványoztatott.

Bályoki volt lelkész Debreczeni László 391 forint fizetés hátránya bályoki egyházi előljáróknak behajtás végett megküldetni határozatott.

Piskoltnak az iskola ketté választása csak úgy engedtetett meg, ha az új tanító fizetése az eddigi egy tanító jövedelmét nem csonkítja.

Poklosteleken a naturaliak pénzre változtatása öt évre megerősített.

Lénárt Péter új-létai lelkésznek azon nyilatkozata, hogy a múlt évben aláírt egyességlevelet — melyben magát arra kötelezte, hogy ez év végéig csere útján Uj-Létáról távozik — maga részéről semmisnek kívánja tekinteni, mert izgatott lelki állapotban elhamarkodottan írta azt alá: Lénárt vádlóival tudomásvétel végett közölni határozatott, úgyszintén azon aláírási ív is, melyen 80 újléai egyháztag Lénárt érdekében kérvényez.

A sajnálatos szalacsi állapotokból is megint láttunk vagy három példányt, melyek közül egy bírói ellátásban részesült.

Ezek után a rendkívüli államsegélyre ajánlottak megnevezésével gyűlésünk berekesztetett.

Marjai Péter.

A békés-bánáti egyházmegye közgyűlése.

A békés-bánáti ev. ref. egyházmegye folyó évi május 3-ik s 4-ik napjain tartotta közgyűlését Szeghalmon, hova szép számmal (70—75) gyűltek egybe a tanácskozásokban részvételre illetékesek.

Május 2-án történt a bevonulás a szeghalmi indóháztól hol ünnepélyesen fogadta a vendégeket Szeghalmon nevében Ambrus Sándor főszolgabíró. (Már előzőleg Körös-Ladányinál az ottani lelkész által üdvözöltetett volt a közgyűlésre menők társasága) Az üdvözlő szónoklatokra — Körös-Ladányiban úgy miként Szeghalmon — úgy a saját miként az egyházmegyei gondnok Gróf Ráday Gedeon ur nevében szívélyes szavakkal válaszolt Szabó János esperes ur.

Május 3-án reggel testületileg vonultak a közgyűlés tagjai a templomba, mely telve volt buzgó hívekkel, hol kitűnő alkalmi imát tartott nt. Tatár János ur. Isteni tisztelet végeztével a kisdédóvoda helyiségében vette kezdetét a közgyűlés esperes ur buzgó imája s gondnok gróf ur megnyitó beszéde után.

A közgyűlés tárgysorozata 50 pontot foglalt magában, melyeknek részletes felsorolása nem képezhetvén tudósításon feladatát csak pár pontnak ismertetésére szorítkozom.

Örömmel töltötte el a jelen voltak szívét azon tény, hogy Dr. Kovács István Békésvármegye főorvosa és Kovács Sebestyén Aladár főmérnök urak egyházmegyei tanácsbírókká — s Szatmári Kálmán nagy-beckerekéi ügyvéd ur egyházmegyei jegyzővé lettek megválasztva, s mindhárom a hivatali esküt letéve, méltán szép reményekre jogosító székfoglaló beszédekben szívből szólva a szívekhez, állásukat elfoglalták.

Am de bizonyosságul amaz igazságnak, hogy nincs öröm bánat nélkül „fény és árny, öröm és bánat tőszomszédosak,“ alig hogy átjárta szívünket az ujjonnan választott kitűnő férfiak tisztviselőkké létele feletti őszinte

öröm, nyomban jött ama bánat, hogy Kovács Ferencz kir. tanácsos ur az egyházmegyei tanácsbírósról, Fekete Márton ur jegyzőségről — ismételten s véglegesen lemondottak. Mindkét férfinak távozása az egyházmegye közügyeinek intézésétől nagy veszteség s teljesen indokolt e miatti bánatunk, mert oly kitűnő tehetségek s buzgóság teljességével tündöklő munkaerők nélkülözése fájdalmas érzést támaszt sziveinkben... Az elismerés és hála s a távozásuk miatt érzett igaz bánat kíséri őket útjukban s azon óhaj, hogy Istennek áldása legyen rajtuk és velők mindenkoron!...

Egyházmegyei levéltárnokká Tereh Gyula választott meg.

Egyházi tanácsbíróra s jegyzőségre senki nem nyervén általános többséget a jelöltek közül, újabb szavazásra kijelöltek az egyházmegyei jegyzőségre: Szilágyi Márton füzesgyarmati lelkész és Szalai József nagybecskereki lelkész; a tanácsbíróra — Szeremlei Sámuel határozott és változhatlan visszalépése folytán — Dombi Lajos gyulai lelkész és Zöld Mihály rittbergi lelkész.

Majd esperes ur által bejelentetvén Peterdy Károly és Szőke János esperes urak halála mindkettőnek emlékezete jegyzőkönyvileg megörökített.

A közgyűlés határozatilag kimondta, hogy a jövő közgyűlést Gyomán fogja megtartani.

Ezeket kívül több, kisebb-nagyobb fontosságú ügy nyert elintézését, de a melyeket ezentul felsorolni nem akarok.

Még csak annyit említek meg, hogy részint Szeghalom községe, részint s főleg a szeghalmi ref. egyház őszinte magyar vendég szeretetének fényes tanubizonyosságával találkozáink egész ott létünk ideje alatt, s a közvacsora s ebédnél jólesett látnunk a szeghalmi rom. kath. lelkész Szentkirályi Zoltán urnak jelenlétét s amaz örömdetes jelenséget, hogy Szeghalmon mindnyájan egyek valánk a szeretetben!

Legyen ugy máskor is másutt is! mindenkor és mindenhol!

Referens.

A nagy-károlyi ev. ref. egyházmegye közgyűlése.

A n.-károlyi ev. ref. egyházmegye f. hó 9-én tartotta meg tavaszi rendes közgyűlését nt. Segesvári József esperes és ngs Kulir Imre gondnok elnöklete alatt. A gyűlés iránti érdeklődésről élénken beszél azon körülmény, hogy négy kivételével az egyh. megye összes lelkészei, a világi tanácsbírák teljes számban, jelen voltak. Szomorú tudomásul szolgált tanácskozásaink egyik kitűnő alakjának, nt. Lövei Pál tanácsbírónak betegsége miatti távol maradása. A tárgysorozat, mely az esperesi hivatal által ciklostyillel sokszorosítottva, évek óta, a gyűlés minden tagjának ki szokott osztatni (ajánlhatom a szomszéd szatmári egyházmegyének is, kevésbe kerül s igen praktikus): rendes képét nyújtotta. Mint bokor alján a szerény ibolya, úgy vonta meg magát végül, rövidke sorban e néhány szó: „bírósi ülés d. u.“ alig engedve sejtetni azt az erős érdeklődést, feszült várakozást, melyet mindnyájunkban keltett.

Alkalmi, jelen viszonyainkat gyönyörűen karakterizáló, megható imádsággal nyitotta meg a gyűlést Segesvári József esperes. Ezután betérjlesztette elnöki jelentését az ujonnan választott tisztikarra beadott szavazatokról. A megválasztottak t. id. Horváth Mihály ur kivételével a választást elfogadván, miután egyenként megköszönték az irányokban nyilvánult bizalmat s lelkes beszéd-

ben felajánlották szolgálataikat, azok, kik ezuttal először léptek be a tisztikarba, az esküt letették. Következett az esperes évi jelentése. Ebben kegyelettel emlékezik meg a mult 1892-ik évben elhunyt ér-körtvélyesi lelkészről, Nagy Gáspárról, kinek emléke jegyzőkönyvünkben megörökítettni határozatlik. Ezzel kapcsolatban tudomásul hozza, hogy az ér-körtvélyesi lelkészi állomásra Pataki Sándor püspök-ladányi s. lelkész választott el. A választás megerősítettik. A tanítói karban következő változás történt: a dobrai egyházba Pap Endre, Endrére Janka Péter, Mékre Német Sándor, Nagy-Dobosra Varga József választottak meg, kik mindnyájan megerősítették. Megemlékeztünk még a jelentés az egyházpolitikai kérdésről, erre nézve azon javaslatot teszi, hogy ebben, ezuttal semminemű nyilatkozatot ne tegyen egyházmegyénk, a mihez a közgyűlés egyhangulag hozzá is járult.

Az egyházlátogató küldöttség jegyzőkönyve általában kedvező képet nyújt az egyh. megye szellemi s anyagi állapotáról. A gyülekezetekben a vallásosság, közérkölciség kielégítő, a népnevelés terén határozott haladás észlelhető, a hivek áldozatkészségének ezuttal is elég szép jelei találhatók. Nyir-Medgyesen például egy egyháztag felajánlotta, hogy a templomnak új székekkel leendő felszerelési költségeit fedezni fogja. A jegyzőkönyv jelentése alapján a kr.-szentmiklósi egyház azon intézkedést, hogy a géresi határban levő erdőbirtokát 700 frtért eladta, azon meghagyással, hogy a kített összeg kamatait, behívatalnokai évi faszükségletének beszerzésére fordítsa: jóváhagyatik. Szintén jóváhagyatik a géresi egyház azon terve is, mely szerint elégett gőzmalma helyett a biztosító-társaság által biztosítási díjban kifizetett 2900 frtból, új gőzmalmost épít. Tapintattal intéztetett el Sárgaháza pusztá ev. ref. hiveinek kérvénye. E kérvényben a sárgaháziak a gebei egyházhoz való csatlóztatásukat kérik, mint a melyhez legközelebb laknak. Kérelmök meg is adatott azon hozzáadással, hogy a mennyiben politikai beosztás szerint Sárgaháza Mékhez tartozik, az anyakönyvezésnek ez utóbbi helyen kell történnie, a gebei lelkész a kivonatokat esetenként áttekinteni köteles.

Tárgyaltattak az államsegélyért benyújtott kérvények. Az államsegély kiosztására vonatkozólag határozatott, hogy ezen évre azon régebb határozat marad érvényben, mely szerint ezen segélyben csak azok részesülhetnek és pedig egyenlő arányban, a kik közalapi segélyt nem nyernek.

Egyházkerületi képviselőkül az 1893-ik évre egyházi részről Ujlaki Gábor, világi részről Ilosvay Aladár tanácsbíró urak választottak meg. Lelkészelő bizottsági tagok lettek: gróf Degenfeld József, Ujlaky Gábor, Vityi Bertalan, Lövei Pál, Földváry Sándor, Szintay István tanácsbírák; kik közül az első három rendes, az utóbbi három póttag.

Nagyobb vitára szolgáltattott alkalmat a n.-károlyi káplántanítóóság ügye, melyben még a mult máte-szalkai közgyűlés küldött ki deputációt, a nélkül, hogy ezuttal is végleges megoldást nyert volna. Az egyházmegye tekintettel arra, hogy N.-Károlyban egy népes kath. gymnasium s leánynevelő intézett áll fenn, melyeknek növendékei között nagy számmal, például a gymnáziumbaa 40—50-en vannak ev. ref. vallásuak, kiknek kiválóan fontos vallásos gondozása ez idő szerint a saját iskolájában is 40—50 növendékkal foglalkozó, e mellett még a lelkészi szolgálatok nagy részét is teljesítő káplántanító vállaira nehezedik: óhajtaná a káplántanító tanságtól, elválasztani s egy vallástanársággal összekötött káplántanító szervezni. Azonban a küldöttség jelentése-

ből azon halvány remény levén mérhető, hogy a n.-károlyi egyház két év alatt egy nem kevésbé szükséges leányiskola felállítását czélozza s a hívek egyházi adóval való tulterhelhetése is hangsúlyoztatott: a közgyűlés azon meghagyással, hogy a leányiskola két év alatt felállítassék, ezuttal eláll a különválasztástól, hanem azért a maga részéről már most megteendő a szükséges lépéseket a káplán-vallásánári alap létesítésére.

Örvendetes jelenségeként konstatáltatott az egyh. megyei tanítói kar azon nemes törekvése, mely egy tanítói özvegy-árva gyámintézet felállítását tűzte ki czélul s ezuttal beterjesztett alapszabályai megerősítését kéri. Az alapszabály az esperes által összehívandó bizottságnak adatik ki.

Végül a szatmári prot. irodalmi kör átíratára határoztatott, hogy ezen irodalmi körlevél útján ajánlatsék az egyházaknak s általuk egyeseknek.

Ezzel bevégeződött a közgyűlés, hogy kezdetét vegye a banquet, melyen rövid két óra lefolyása alatt, nem kevesebb mint 25 kisebb-nagyobb kaliberű szónoklat hangzott el. Kiemelkedő pontját képezte a banquetnek azon jelenet, melyben az egyházmegye főjegye, nt. Ujlaki Gábor ur, találó, a pöhárról vett hasonlattal kezdett csinos beszéd kíséretében, egy művészi kivitelű, aranyozott ezüst serleget nyújtott át az esperes, nt. Segesvári József urnak, mint az egyházmegyei papság ajándékát, melyet iránta érzett tisztelete s szeretete kifejezésül, lelkészkedésének 25-ik évfordulója emlékére készítetett. A bizalom és szeretet eme szép nyilvánulásáért meghatottan mondott köszönetet az esperes.

Itt végezhetném e gyűlési tudósítást, ha a bírósági gyűlés oly kiválóan fontos, közérdekű tárggyal nem foglalkozott volna, de ez esetben épen a közérdek szempontjából vélem szükségesnek erről is megemlékezni.

Nagy érdekléssel néztünk a bírósági ülés elé; magyarázatául szolgál azon körülmény, hogy két igen fontos, sajtó- és hitelvi ügyben volt hivatva ítéletet mondani. A sajtó ügyben, Berey József lelkész által, Szigety Gyula s. lelkész volt vádolva az egyh. törv. 257. §-ának d) pontjába ütköző cselekménnyel, nevezetesen: „egyházi hatóságok jogérvényes határozatai elleni izgatással” azon czikkéért, mely „Egy tanulságteljes szavazás” cz. alatt, a Debreczeni Prot. Lap. 1892-ik évi 20. számában ezen b. lap akkori egyedüli szerkesztője, Csiky Lajos ur által lett közre bocsátva, a melyben Sz. Gy. a n.-károlyi káplántanítóság betöltésére vonatkozó közgyűlési szavazást *törvénytelennek* deklarálja, három megnevezett okból, azzal zárván czikkét, hogy akinek más meggyőződése van, czáfolja meg. Eltekintve attól, hogy azon czikkben nagyító üvegen sem lehet izgatást fedezni fel, eme párszó: hogy a ki más meggyőződésen van, czáfoljon meg: még az intencziót is elárulja, a mely nem más, mint az egyén, az erkölcsi szabad lény legfelségesebb joga: a szabad kritika, a szabad vélemény-nyilvánítás. Az ügyet nyílt ülésben Dienes Lajos vil. tanácsbíró hites ügyvéd ismertette nagy fontosságához mért kitűnő gondal, nagy lelkiismerettel készített, kiváló szakképzettségről tanuskodó referadájában, melyért a hallgatóság részéről lelkes éljenzésben részesült. A védelem érdekében felolvastatott nt. Radácsi György s.-pataki hittanár s a „Sárospataki Lapok” f. szerkesztőjének Sz. Gy.-hoz intézett leveléből a sajtószabadságról s a „mindeneket megvizsgáljatok” par excellence prot. elvről tett felséges nyilatkozata, ugy szinte ezen b. lap szerkesztőjének, egyh. megyénk viszonyaival ismerős Csiky Lajos urnak Sz. Gy.-hoz intézett levele, melyben ez ügyre nézve igen jellemzőleg kijelenti, hogy a hivatolt czikkben izgatást nem

talál, egyébként is az aféle izgató czikknek lapjában helyt nem ad soha. Hasztalan volt minden; a bíróság egy része nem birt felemelkedni a helyzet magaslatára, lent maradt a személyes boszu s gyűlölség áldatlan terén s megtagadva az egyéni vélemény szabadnyilvánításának jogát, megtámadta az emberiség, a protestántizmus legfőbb kincsét, a sajtószabadságot, midőn Szigety Gyulát hivatolt czikkéért, megintésre ítélte. A referens bíró az egyházkerületre felebbezett.*

A másik ügy a vallás s hitelvek mezejéről való, tárgya azon Szűz Mária s mindenszentekre történt esketés, melyet Asztalos György n.-károlyi lelkész követett el, s mely e lap hasábjain azon időben szellőztetve is volt. Tekintettel erre, arra és amarra, vádlott megintésre ítéltetett.

A gyűlés az este beálltával véget ért, de nem a keserűség s nemes boszuság, melynek tapintattal aligha nem véget lehetett volna szüntetni szakítani.

r. l.

IRODALOM.

Könyvismertetés.

„Az egységes középiskola és nemzeti kulturánk.”
Irta dr. Kemény Xavér Ferencz. Budapest. Hornyánszky Viktor. 1—120 l.

A főntebb megnevezett mű nemzeti tanügyünk egyik napirenden forgó és sikerül, minden esetre elsőrendű fontosságú kérdésével foglalkozik. És pedig foglalkozik annyi melegséggel, a szilárd meggyőződés oly bátorságával, a tárgy oly beható, széleskörű fejtegetésével, hogy azt a szerző álláspontjának úgy barátja, mint ellenese egész lelki élvezettel, sőt haszonnal olvashatja. Rám nézve legalább ily hatással volt a derék kis munka átolvasása. Fel is tettem magamban, hogy azt e Lap azon olvasóival, a kik hozzá nem jutnának, kissé részletesen megismertessem; olykor itt és ott észrevételeimmel kísérem.

Szerzőnk műve Bevezetésében a koronázás 25. évfordulója alkalmával oly hatalmasan nyilatkozott nemzeti lelkesedést úgy tekinti, mint a teljes öntudatra ébredt nemzeti ösztönnek annak erős tudatából fakadó nyilvánulását, hogy nemzetünk ama 25 év alatt nemcsak nagy munkát végzett, hanem azt is érzi, hogy a jövő még fontos és szép tenni valót tartott fön számára. A legvérmesebb reményűek sem hitték az 1867-iki kiegyezés megalkotásánál, hogy nemzetünk egy századnegyed alatt annyit haladhasson, a nemzeti öntudat az állami élet minden terén oly hatalmasan nyilatkozzék.

De hogy a megszilárdult állam egyszersmind magyar nemzeti irányban is kíván haladni, az csak az utóbbi években nyert erőteljes kifejezést. A negyedszázad első felében az örvendetesen fejlődő közoktatás már nem

* Nem csekély meglepetéssel olvasom ezen bírósági határozatot. Olvassa el bárki is e lap múlt évi 20-ik számában t. Sz. Gy. ur czikkét, s csak a legnagyobb elfogultság mellett fedezhet föl abban izgatás félt. Itt is kijelentem, a mit a segédlelkész urnak magánlevelben is megírtam, hogy én egyáltalában nem szándékozom magamat az ő ügyével azonosítani, mert abban az egyházmegyében „peccatur intra muros et extra” de abban aztán csak üldözési hajlandóságot, boszut lábatok, ha egy olyan czikkért valakit pörbe foghatnak, törvényszék elé állíthatnak. Vigyázzunk, hogy meg ne tagadjuk protestántizmusunk legnagyobb kincsét, a szabad véleménynyilvánítást. Ne ássuk alá önmagunk a mi Sionunknak fundamentumait. Csiky Lajos.

kis mértékben fejlesztette nemzeti érzületünket; de az önállóság igazi tudatára csak akkor ébredünk, csak akkor kezdtük hangosabban követelni állami életünknek nemzeti irányban való tovább fejlesztését, midőn az anyagi haladás terén való törekvéseinket siker koronázta. Ez egészséges nemzeti irány az anyagi helyzet jobbra fordultával a közoktatás terén is gyökeres reformokat követel, s ez a törekvés gróf Csáky minisztersége óta indult meg élénkebben. Ő három évi fakultatívva teszi a görög nyelvet, kiadja az egységes középiskola jelszavát és az eszme s a létesítés módozatának megvitatására a múlt év februáriusában értekezletet hív össze. Így tér dr. Kemény az egységes középiskolára s ezzel bevezet a kérdés kellő közepébe.

I.

A februári értekezlet. Ez értekezlet oly előjelek közt tartotta meg tárgyalásait, hogy ha csak valami váratlan fordulat közbe nem lép, az egységes középiskola létre is jön. Szerzőnk a jelen voltak nyilatkozataiból két következtetést von le. Egyik: hogy elérkezettnek látszik középiskolai intézményünk reformjának ideje. Erre mutat nemcsak az értekezlet szakfőfiainak egyhangú, hanem a középiskolai tanárság tulnyomó többségének véleménye is. Másik: hogy szakfőfiaink a reform, az egységesítés megoldásának módozataival nincsenek tisztában s ketten sincsenek egy véleményen. E következtetés helyességét igazolja az értekezleti szakfőfiak nyilatkozatainak figyelmes összehasonlítása. A miniszteri zárszó ugyan konstatálja a vélemények meglepő egyöntetűségét; de a szakfőfiak nézetei két év óta nem hogy tisztultak volna az egységes középiskola létesítésének módozataira nézve, sőt néha egészen eltérők, ellentmondók. Vannak, a kik a középiskola reformjába a polgári iskolát is bevonják, mások helyet sem találnak számára középoktatásunk rendszerében. Ezek az új középiskolát nyolcz osztályúnak kívánják, azok kilenczre számítanak; emezek tisztán egységesnek, amazok két, három, sőt Schwarz Gyula végnélkül sok ágazatúnak óhajtják.

Az értekezlet általános vitájának egyetlen eldöntendő kérdése volt: Legyen-e vagy sem egységes középiskola? A huszonnégy meghívott — köztük oktatásügyünk legbuzgóbb és legilletékesebb képviselői — ajakán egyetlen hang sem hallatszott az egységes középiskola eszméje ellen. De ez a csodálatos összhang szerzőnk szerint nem azt bizonyítja, hogy az eszme helyes; nem is azt, hogy annak megvalósításától társadalmi művelődésünkre és nemzeti kulturánkra nagy hasznot várhatnánk, hanem azt, hogy a miniszteri hatalom és kegy auspiciuma alatt üléselő testület oly varázs alatt állott, mely az önálló véleményt és meggyőződést nem engedte szabadon nyilatkozni. Legszólóbb tanúsága ennek az értekezleti jegyzőkönyv. És ha többen benső meggyőződésből vallották is magokat az egységes középiskola hívének, de a többség beszédeinek soraiból kitűnik, hogy *úsznak az áradattal*. Nem volt egy nyílt és bátor szó az egységesítés eszméje ellen; fejet hajtának a befejezett tény előtt; sőt a jelen volt hat reáliskolai tanár és igazgató egyike másika is csak elegendő sóhajokban mert borongani az áldozatul kiszemelt reáliskola miatt!

Hát ez valóban kemény beszéd, sötét fájdalom szózata, sőt sértő is! Nagyon szomorú volna, ha annyi kitűnőség oly könnyen olcsó áruba bocsátaná meggyőződését. Nem volna-e igazabb az a föltevés, hogy mai középiskolai tanügyünknek kétségtelenül sok gyöngéje van és valami sóvár vágygyal valami új ismeretlen után vágyakozunk. Ellenben az egységes középiskola gondo-

latában csakugyan van valami tetszetős, sokat ígérő: nem csoda, ha benne sokan valami bűnös panaceaát látnak és keresnek. Függeszszük fel végső ítéletünket addig, míg az eszme határozottan kidomborodva, részleteiben is feltüntetve nem áll szemünk előtt.

De kísérik szerzőnk tovább. Volt, a kit az egységesítés hívei közé a pályaválasztás későbbre halasztása; volt, a kit a műveltség szellemegységének érvei sorakoztattak; volt, a ki a különböző képzés luxusát hangoztatva, azt mondotta, hogy *a reáliskolák bármi hasznót hajtottak is, nem feleltek meg egészen magasabb céljuknak*; mintha bizony a gymnásiumok is akár egy hajszállal jobban feleltek volna rendeltetésüknek! Valóságos Szamum uralkodott az értekezleten, csak a bérczes Erdélyből lengett frisebb, üdítőbb szellő, mely edzi a férfias bátorságot. Ott nem luxus az önálló vélemény, mint nálunk lapos földieknél, kik mindig arra törekszünk, hogy meggyőződésünket ügyesen, akként hozzuk összhangba a hatalmasok akaratával, hogy azért lelkiismeretünk furdalásai nyugalmunkat meg ne zavarják. Végzetes baj volna, ha ez így állana!

Es a midőn szerzőnk a reáliskolai igazgatók közönyét élesen megrójjá: megvárta volna, hogy a klasszikai vagy irodalmi képzés hívei foglalnak állást nyíltan az oly törekvések ellen, a *melyek lejtőre juttatnak s azon lejjebb és lejjebb sodornak bennünket*. Csak a nemzeti nyelv és irodalmi képzés bátor bajnokai lehettek megelégedve az értekezlet concessióival. De szerzőnk örömet itt is azon aggodalom zavarja, hogy ezek a concessiók vékony kárpótlást nyújtanak azon veszteségekért, a melyeket az egységesítés mellett általános közművelődésünkben szenvedni fogunk.

Ezek után szerzőnk azt bizonyítgatja és ebben sok igaza is lehet, hogy az egységes középiskolát vagy a humán, vagy a reális képzés, vagy lényeges elhagyásokkal csak mind a kettő rovására lehet csak megalkotni. Így már az értekezleten a beavatottak ösztönszerűleg érezték, hogy az egységes középiskola létesítése egy kilenczedik évet tesz szükségessé. Meg is indult a *diminuendo licitatio* a latin, német és matematika óráinak leszállításával. De ha majd az óratervezet megállapítására kerül a sor, a többi tárgy is licitatio alá jut; és szerzőnk nem minden gúny nélkül, pályadíjat tűzne ki annak, a ki az egységes középiskola számára oly tervet tudna készíteni, — péld. a matematika és physika tanítására — a mely szerint a mostaninál kevesebb, sőt abszolúte legkevesebb óraszám mellett a mostani ki nem elégitő eredménynél jóval többet és kedvezőbbet lehetne elérni.

Most arra tér át, hogy ha a februári értekezlettel együtt a gymnásiumot fogadjuk el a leendő egységes középiskola alapjául: minő változtatásokat kellene azon tennünk? Az értekezlet szónokai összhangzóan meg egyeztek abban, hogy a rajtot 3—4 éven át kötelezővé kell tenni; mulhatatlan szükség, hogy a gymnásium száműzöttje a chemia föltétlenül kötelező legyen; hogy a magyar nyelvre és irodalomra az eddiginél jóval több időt fordítsunk; mulhatatlan, hogy az ifjak testi nevelésére többet gondoljunk. No már e követeléseket lehetetlen másként kielégítenünk, mint hogy a kellő időt nem csak a reáltárgyaktól, hanem esetleg a latintól vonjuk el. Szerzőnk megengedi, hogy egyes tantárgyakat meg lehet szorítani, de mit nyerünk vele, ha a nyert időt arra kell fordítanunk, hogy jobban mélyítsük, megalapozzuk az illető tudományok ismeretét? Így jut szerzőnk azon végeredményre, hogy a gymnásiumból az egységes középiskolát jelentős tulterhelés nélkül megalkotni nem lehet.

Hát a reáliskola lehet-e az egységes középiskola alapja? Ha itt a latin nyelv föltétien kötelező lesz, bele kell nyugodnunk, hogy a modern nyelvek egyikét mellőzzük. Továbbá az ének tanítása is kötelező lesz az alsóbb osztályokban; a nemzeti nyelv és irodalom tanítása intenzívebb; a testi nevelés fokozottabb; szükséges lesz a történelmi órák szaporítása; el kell választani a kísérleti physika tanítását a csillagászati és physikai földrajz tanításától s ez utóbbinak egy évi két tanórás folyamot adni; végül az V-ik osztálytól kezdve a görögöt fakultatívává tenni. E szerint a reáliskolánál is vagy a tanulók túlterhelése, vagy a többi tárgy jelentékeny megnyírbálása útján érhetnénk célra. Már pedig, ha úgy alkotjuk meg az egységes középiskolát, hogy innen is, onnan is elespünk egy kicsit: ne panaszkodjunk, ha műveltségünk, tudományosságunk a mainál még laposabb leendő.

Szerzőnk most azt bonczolgatja: mely érvekkel támogatják hívei az egységesítés eszméjét? Első: a pályaválasztásnak az V-dik osztályra való halasztása. Erre azt mondja: A pályaválasztást igen ritka kivétellel, az V-dikben is épen úgy a szülők teszik meg, mint megtették volna az I-sőben. Valamivel többet érhetnénk el, ha az ifju a VII-ik osztályba való lépésével választhatna, mert némelyknél némi határozottsággal jelentkeznek már amaz egyéni hajlamok s öntudatosan indulnak vagy a humán vagy a reál úton; ámde ha a görögöt — és pedig eredményre jutva — meg akarjuk tartani: az egységesítést már az V-ikben okvetetlen meg kell törni.

Különben szerzőnk — egészen helyesen — a pályaválasztásnak már elvből sem tulajdonít nagy fontosságot. A kiváló tehetség — mondja — nagy ritkaság; náluk az egyéni hajlamok korán és oly erővel jelentkeznek, hogy akarva sem lehetne őket a tehetségek szabta útról leterelni. A középszerű tehetség választása pedig rá és a társadalomra nézve egészen közömbös; egyiránt lehet belőle középszerű orvos, jogász, hivatalnok, vagy földmérő stb. A pályaválasztásnál legfőlebb csak az lehetne kívánatos, hogy a humán és reálirányú iskolák alsóbb osztályai között oly csekély legyen a különbség, hogy egyikről a másikra könnyű legyen az átmenet. És mert a szülők választását többször nem a fiu képességei vagy egyéni hajlamai, hanem praktikus szempontok befolyásolják: tehát a szabad pályaválasztás későbbre halasztásának gyöngé érvére támaszkodva nem követelhetjük, hogy csekély és kétes előnyökért elutasítsuk a külön intenzívebb humán és külön intenzívebb reáliskolázás előnyeit.

Az egységesítés bajnokainak második érvök: *műveltségünknek az egységes iskoláztatás útján elrendő szellemegysége*. Szerzőnk ez érvet oly frázisnak nézi, mintha embereiknél a szó mögött hiányoznék a gondolat. Sokan hangoztatják ez érvet, de hogy mit értenek alatta, azt, mint Fábrius a békét és háborut, tógáik redőiben rejtegetik gondosan. Szerzőnk szerint a műveltség szellemegységével érvelni nem általános, hanem csak szűkebb körű értelemben lehet. Szerinte a szellemegység elérésének egyik legbiztosabb eszköze lesz, ha iskoláinkban nemzeti nyelvünkre és irodalmunkra nagyobb sulyt fektetünk és így az összetartozandóság érzetét, a közös nemzeti célok tudatát ifjuságunkban élénkebbé tesszük. E szellemegység kifejlődését elő kell mozdítanunk azzal is, hogy ifjainkat ideá isabb gondolkodásra és a tudomány szeretetére neveljük. E végre ismertessük meg őket behatóbban az emberiség és saját nemzetünk jelen kulturális állapotának történelmi fejlődésével és testi nevelésünkre fordítsunk több gondot. Így lelkükben a természet tényei,

főnséges szépségei iránt a fogékonyságot ébren tartván, megóvjuk a mai fiatalság blazirtságától, mely minden ismeretet, minden impulsust és eszmét csak tankönyvekből merít és semmit abból a kölcsönhatásból, melynek az egészséges emberi lélek és a természet között fenn kell állania és a mely egyik lényeges föltétele az ember szellemi gyarapodásának.

A szellemegységet előmozdítja az is, ha jövendő középiskoláinkat úgy alkotjuk meg, hogy lassanként magától veszszen ki az a felszeg felfogás, mely a technikai pályát végzetek műveltségét alacsonyabb rangunak tartja, mint a klasszikusok által szerzettet. Végül jelzi szerzőnk, hogy a szellem egysége nincs is a középiskola egységének eszméjéhez kötve.

Az egységes középiskola hiveinek harmadik érvök, hogy az a mostani középiskolánál kevesebbe fog az államnak kerülni. Szomorú jele volna az államférfiúi bölcseségnek, ha az államháztartáson azon megtakarításokkal akarna segíteni, melyeket közoktatásunk intézményein talán ki lehetne srófolni, de a melyek a nemzet szellemi vagyonának oly vesztését és meggyöngyülését okozhatnák, melyeket pénzzel helyre ütni nem lehetne. Szerzőnk elítelné a főigazgatót vagy miniszteri tanácsost, a ki a kecskeméti vagy kassai gymnásiumba és reáliskolába bemenvén, az utóbbiban 6—7 növendéket találva azt következtetné, hogy e néhány realistaért kár külön reáliskola: csapjuk őket össze a gymnásistákkal! Tanügyi intézménynél pénzbeli szempont nem lehet irányadó elv. Ha jobb, a drágábbat és nem a rosszabbat, mert olcsóbb, kell választanunk.

A több irányú képzés luxusát, melyet csak nagyobb nemzetek engedhetnek meg magoknak, oly érvnek tekinti szerzőnk, a mely komoly szóra sem érdemes. Nálunk, hol az iskolai nevelés sikerének annyi előföltétele, annyi eszköze hiányzik; a hol az oktatás terén oly sok a tenni és javítani való: luxusról beszélni, hogy megtakarítást érhessünk el, szeliden szólva is indokolatlan. Hogy egységes vagy humán és reálirányú középiskolánk legyen-e? nem pénzügyi szempontból, hanem a különböző irányú művelődésnek gyakorlati szükségessége szerint ítélendő meg. És itt biztos szám adatokra és nem úgy gondolomra kell építenünk.

Szerzőnk e fejezet utolsó érvét König Gyula műegyetemi rektor eme mondását: *a polytechnikumnak nincs szüksége külön reáliskolára*, óhajtja közelebről megvilágosítani. Megengedi, hogy a matematikai tudományok, kivéve a König szerint elejtendő ábrázoló mértant, nem kívánnak saját előkészítő középiskolát: de igen a physika, chemia, a rajz. Igaz, tervezik ezek fölvételét az egységes középiskola tárgyai közé, de csak a klassz. tanulmányok rovására s így is csak túlterheléssel lehet azt tenni.

Hogy König miért ragaszkodik úgy a klassicizmushoz? szerzőnk ekként fejt meg: A nem alkalmazott, a *mathematika pura* képviselői mindenhol inkább kedvelik a klassz. tanulmányokat, mint a gyakorlati természettudományokat. König is nagyon fájjalja, hogy a közép-, sőt a főiskolai tanulóknak is hihetetlen mértékben hiányzik az idealizmus. Lehet, hogy e hiányt a gymnásistáknál kevésbé tapasztalta; ezért gondolja, hogy az idealizmus fölbresztésére egyik alkalmas eszköz a klassz. tanulmány. Szerzőnk maga is úgy tartja, hogy a klassz. tanulmány minden tudós pályára készülő tanulóknak hasznára válhatik, ha nem is a latin és görög nyelv által szerzhető ismereteknél fogva, hanem az emberi viszonyoknak, az életnek azon ideálisabb felfogása által, mely a klassz. tanulmányoknak el nem vitáz-

ható eredménye. Nem is ellenzi, hogy az egyik klassz. nyelvet minden középiskolai tanulóra kötelezővé tegyék, de úgy, hogy ez által se a humán, se a reáltudományok bizonyos foku, intensiv művelését lehetetlenné ne tegyék. Mert arra, hogy akár a klassz. tanulmányok által bizonyos ideáлизмus, akár a matematika és a reáltudományok által e tudományok szeretete, tehát ezeknek megfelelő ideálisabb gondolkodás fejlődhessék, nem extensiv, hanem mélyre ható, bizonyos foku intensiv művelés szükséges. Az erre elengedhetetlen időt az egységes középiskola épen nem fogja megadni.

König nyilatkozata mellett, melyet a műegyetemi tanárok nagy részének véleményeként tüntetett fel, br. *Eötvös Loránd* szavai voltak az értekezleten döntő hatásúak az egységes középiskola mellett. Szerzőnk tisztelettel szól e két tekintélyről, de aggodalmát fejezi ki, hogy felszólalásuk ártalmára válhatik a nemzeti közművelődés ügyének s azért az udvariasság formáit mellőzve, nem tarthatja vissza óvó figyelmeztetését.

Futó Mihály.

(Folyt. köv.)

Ünnepi és közönséges egyházi beszédek elő- és utóimádságokkal együtt. Irta: *Jánossy Zoltán* esk. felügy. és köztanító. Debreczen, 1893. 130 l. Ára 1 frt.

Az ifju szerzőnek ezen műve elébe nagy várakozással néztünk. Sokan kifogásolták ugyan, hogy ily korán kevéssel tanulói pályájának elvégzése után lép ki a nyilvánosság terére. Még többen azonban — s én is ezek közt voltam — helyeseltük a lépést. Hadd mutassa meg az ifju lelkészjelölt, mennyit tanult pályája alatt s így tegyen nehéz de szép vizsgát a hozzáértő közönség erős kritikája előtt; másfelől pedig mutassa fel jövődől elkészí, illetőleg predikatori működésének alapvonalait, programját. A kezünk közt lévő beszédek csakugyan ily jellegűek. Gyűjteményét képezik egyfelől szerző tanpályája alatt készített homilétikai feladatainak, másfelől a főiskola imatermében tartott egyházi beszédeinek.

A beszédkötet átolvasása általában véve jó benyomást, sőt emelkedett hangulatot keltett bennem. Mind-egyik beszéd egy gondosan megalkotott, művészileg kidolgozott műegész, melyhez igen szépen, a gondolatok symmetriájában csatlakoznak az elő- és utóimádságok. Mindegyik beszéden igaz vallásosság, evangyéliumi szilárd meggyőződés, alázatos keresztyéni hit leng át; az eszméltető gondolatok ifju lelkesedés tűzével, erőteljes hangon s festőileg szép, nemes stílusban vannak előadva. S midőn e műről bírálatos ismertetést akarok írni, nem teszek ellene általánosságra vonatkozó, nyomósabb kifogásokat, mivel a beszédeknek sem tartalmában, sem szerkezetében nem találtam kifogásolni valót. Csupán kisebb jelentőségű tévedéseit akarom előmutatni.

A kötetben van egy karácsonyi, egy nagypénteki, egy husvéti, egy pünkössti, egy őszi és négy közönséges, tehát összesen 9 egyh. beszéd, a megfelelő elő- és utóimádságokkal együtt. (Kár hogy tartalomjegyzék nincs a műhöz csatolva). E beszédek közül ugy alkalomszerűségénél, mint dogmatikai mély tartalmánál s fennsármnyaló szónoki erejénél fogva kiemelkedik az „*Isten-ember*” című, mely Renan halála alkalmából íratott s mondott el. Valóban gyönyörű, megrázó igazságokkal, nagy tanulságokkal teljes beszéd! Mint mondám, az egyes beszédek tartalma és szerkezete ellen nem tehetek kifogásokat. Csak két megjegyzésre szorítok. Az igazságról szóló beszédnek (62 l.) nem logikus a felosztása; a két rész fölcserélve jobb dispositiót ad. Először azt

kell elvileg megállapítani, hogy szabad-e megtagadnunk az igazságot; aztán kell csak megnézni, hogy vannak-e ennek daczára olyanok, kik az igazságot megtagadják; Az utolsó, a keresztyén emberről szóló beszédnek kissé elvont, száraz bevezetése vékonyan függ össze a beszéd tartalmával. Midőn Péter apostol jellemvonásaiból akarja összeállítani a ker. ember lelki képét, nem szükséges az erkölesiség természetéről, eredetéről és a kijelentésről oly hosszasan elmélkednie.

Imádságai buzgó, vallásos lélekből fakadt, gondosan megírott könyörgések. Csak a jambikus menet teszi őket kissé mesterkéltté, a mi másfelől költészeti báj ad nekik. Az imádságokban kedveli s folyton alkalmazza szerző a hármás felosztást, a Szt. Háromság három személye szerint. Ez kissé sablonszerűvé teszi az imádságokat. Az imádság tulajdonképen az Atyához van intézve, a Fiuhoz és a Szentlélekhez inkább akkor fordulunk könyörgésünkkel, midőn az alkalom ezeknek specialis funkcióikra, áldásaikra vezet a hívő szívet és elméjét. Minden közönséges alkalomkor ezt tenni felesleges. Az imádságokban nem szükséges a bibliai mondásokat folytonos citálásokkal, helyre utalásokkal kíséni; szerző lelkiösmeretesen megteszi ezt az oly közismeretségű helyeknél is, mint Gen. 3, 15. Ján. 3, 16. stb. E megjegyzés a beszédek folyamán is sokszor helyet talál.

A mű irálya tekintetében kifogásolni lehet néhány elszórva olvasható *tuiságosan festői, dagályos kifejezést*. A metaphorákkal telt beszéd fárasztólag s kellemetlenül hat. „Jövel Szent-lélek Isten s szárnyaidnak ihlető csapásán az igének varázshatalma most lelkünk elé egy uj világot tárjon.” (4. l.) Kedvencz kifejezései: „ezer napok tündöklő világa” (11, 18. l.) „— a csillagok fenséges kardala” (103. l.) kissé hyperbolikusok. „Es ama szebb jövő elősugáraként fellobbant a profétai szózat reménycsillaga.” (22. l.) „Hiszen most már a bánat fellegére a bünbocsánat nem hazug reménye szelid megnyugvás szép szívárványát varázsolá föl.” (30. l.) „— mig az éhes vadak izzó fogakkal marcangolják testüket.” (41. l.) „— a kinek lángtengerében.” (55. l.) „— e nélkül nem találjátok fel azt a varázsfonalat, mely a földi öröm és földi fájdalom szövevényes labirinthjából boldogság, az Istenben való megnyugvás balzsamos levegőjére kivezet.” (84. l.) Keresztyén, pláne református ember ne mondja predikációjában, hogy valaki elveszti „imádot testvérét.” (110. l.)

Szerzőnek szilárd hitbeli meggyőződéséből s ifju hevőből lehet kimagarázni azon *tulerős kifejezéseket*, melyeket én részemről nem hangoztatnék egyházi szószékről. A Krisztus istenségét tagadókat intenünk, sőt ostromolnunk kell, de kathetrában nem helyén való őket ily ironikus kifejezésekkel megtisztelni: „a szabadelvűsködő fölműveltek tábora”, (65. l.) s „be ne álljunk azon műveltek táborába.” (102. l.) Ily beszédek az egyszerűbb hallgatóknál nem értés következtében még inkább félreértést idézhetnek elő. „Az anyagiság posványában fetregő szük látkörűség” (126. l.) nem predikátor szájába illő mondás. Félelemből megtagadni az igazságot csakugyan nagy gyengeség, sőt nagy bün a Krisztus követőjében, de mégsem szabad nekünk e félelmet a „legállatibb érzésnek” (67. l.) nevezni. Mennyivel szebben tükrözné vissza szeretetteljes, Krisztusi szelidséget, ha előbb résztvevő szánakozással mutatnék fel ezt a sajnálatos emberi gyöngeséget, s azután útasítanók vissza az irások értelmében. Különösnek tűnik fel, hogy szerző a keresztyén emberről szóló beszédnek második részében mily szépen mentegeti, igyekszik lélektanilag megfejtteni Péter apostolnak Krisztus tagadását. „Bünös vol-

tának tudata vigyorog reá" (28. l.), „nyakatekert gondolkozásu ember" (120. l.) banális kifejezések, sértik az egyházi szószerű aesthetikáját. Saját érdekünkben, hogy ne mondjam: taktikából nem czélszerű prédikatori feladatunknak ilyen negatív definczióját adni: „Nem azért állunk mi ide Isten szent színe elé, hogy alávaló hazugságokkal bolondítsuk a világot; hanem hogy" stb. (120 l.)

A beszédek folyamán előforduló *idegen szavak* ellen is fel lehet szólni. Tekintetbe kell vennünk, hogy a legműveltebb, intelligensebb templomi gyülekezetnek is tulnyomó része nem érti eléggé az idegen műkifejezéseket s erre nézve adjuk azokat magyarul, hiszen a mi nyelvünk képes erre; ha talán nem volna lehetséges, azoknak fogalmát, értelmét kifejező szavakat, esetleg körülírásokat alkalmazunk. Egy fulusi gyülekezet előtt pedig hiába emlegetné szerzőnk — akárcsak kínai nyelven beszélne — az ilyenforma szavakat: „anarchia, socialismus, nihilismus, despotismus, (49. l.) protekció, (66. l.) chaos, (74. l.) Jób könyvének prologja, (78. l.) sisyphusi munka, (80 l.) fatum, (82 l.) a bűn polypkarjai, (116. l.) phantastikus gondolkozásu ember, (120 l.) sőt még az „alanyi felfogás" (81. l.) is szöveget ütne hallgatónak fejébe.

Végül nem mellőzhetem hallgatással szerző művének két, ugy nevezhető *politikai vonatkozását*. Az ilyenekkel nagyon óvatosan kell elbánni, mert a rosszakarat — mely bizony sokszor nyilvánul a templomi szószerű ellen — könnyen tulzó patriotismussal, agitációval vádolhatná a prédikátort. Hazánk mostani állami viszonyai közt — hála Istennek — nem alkalmazhatók, sőt érthetetlenül hangzanak azon gondolatok, melyeket szerző a husvéti predikáció utóimádságában végül sorol elő (44. l.) — — — Miért viselne akkor a láb s a kéz nehéz bilincset? — — — szegény hazánk is már három napja fekszik a sirban — egy-egy nap hosszu száz esztendő: óh hozd el a bus Nagypéntek után hazánkra a Husvét ünnepét." Ezt el lehetett volna mondani a szabadságharcot követő gyászos korszakban, de napjainkban már nincs jelentősége. A pünkösti egyházi beszéd második részében világos czélzás történik Kossuth Lajosra (55. l.) s bár szerző nyomban igazolni igyekszik e lépését, mégis nagyon nehéz, kényes théma ez. Helyesebb lett volna *egész általánosságban* a nagy szabadsághősökre, a korszak-alkotó nagy államférfiakra hivatkozni: ilyen formában sokakban aggodalmat, kínos félremagyarázásokat okoz. Ez tendentiósus eljárásnak nyit utat. Egy német avagy orosz predikátor oly czélzást tehetne így valamelyik nemzeti nagyságára, a melyet mi magyarok bizton visszautasítanánk. Egy buzgó katolikus plébánus ugyanezen alkalomból bizonyára érzékeny pathossal, nagyhangu dicsőítéssel siratná Krisztus földi helytartóját, Péter apostol utódját, a hitetlenek foglyát: szerzőnk semmiesetre sem követne el ilyenfélét.

Látni való az elmondottakból, hogy Jánossy ur munkájában nem tettem lényegesebb megrovásokat; az elsorolt kifogások kisebb jelentőségűek, nem annyira a mű érdemét, hanem inkább külső formáit, felületét érintik. Kárpótól ezért bennünket az egész műnek kellemes összbenyomása, építő, hiterősítő hatása.

Árnyoldalait feledtetik gyakorlott kézre valló szép irálya, az itt-ott felcsillanó nemes gondolatok, szép mondasok s a beszédeknek némely megragadólag szép részletei. Megható rajzban festi „Jahve szolgálójának, e kis néptörödének kitartó szenvedéseit. (6, 22. l.) A valódi karácsonyi örömmek leírása s ebből folyó kötelességeink felmutatása; (12, 13. l.) a bűnöktől terhelt emberi léleknek s a krisztusi megváltás áldásainak rajza; (27, 28. l.)

a Krisztus isten-emberi voltában rejlő történeti igazság meggyőző bizonyítása; (118, 119. l.) az Isten-immanentiájáról elmélkedő szép bölcselmi reflexiók: (81, 82. l.) megannyi fénypontjai a beszédgyűjteménynek.

En részemről melegen ajánlom e művet az érdeklődők jó akaratú figyelmébe; az ifju szerzőnek pedig szerencsekívánataimat, örömet fejezem ki s arra kérem, hogy alkalmas időben, több évi gyakorlati működése után adja majd ismét közre ily szép gyűjteményben predikációinak sikerültebb, becsesebb darabjait.

Balkány, 1893. ápril. 24.

ifj. Balogh Ferencz,
ev. ref. s. lelkész.

A Pallas Nagy Lexikonából már két vaskos kötet 52 sűrű, de azért könnyen olvasható nyomásu ivvel hagyta el a sajtót. A második kötet az *Arafale* szótól *Békale*n szóig terjed, gazdag illusztrációkkal, a melyek között 34 képmelléklet, térkép és városi tervrajz és 100-on felül lévő csinos szövegrajz található. Ez az eddigelé legnagyobb magyar irodalmi vállalat, amely 16 kötetben, egy-egy kötet 45—50 ivnyi terjedelemmel fog megjelenni, nemcsak szükségét elégíti ki a magyar nyelven megjelent, részint már teljesen elavult, részint kisebb terjedelme, vagy számos fogyatkozásai miatt kevésbé hasznavehető hasonló vállalatok mellett, hanem alkalmas leendő arra is, hogy a nálunk meglehetősen elterjedt külföldi, főleg Brochaus- és Mayer-féle lexikonokat teljesen fölleslegesekké tegye s ez által irodalmunknak e téren is bizonyos önállóságot vivja ki. Sőt az említett idegen lexikonok, minthogy a magyar érdekű tárgyakra vajmi kevés sulyt fektettek, magyar olvasóra nézve, a Pallas Nagy Lexikonának hiányát többé nem pótolhatnák, minthogy az utóbbi épen a hazai viszonyokra igyekszik oly kiváló figyelmet fordítani, a minőben még azok semmi más ilyen vállalatnál részesíthetők nem voltak. A kiadó czég, tudomásunk szerint, a gazdag kiállításon kívül még egyéb áldozatra is készül ama hazafias czél érdekében, hogy az összes idegen lexikonokat az országból kitelepíthesse. És habár még egyelőre némi nehézségekkel is látszott küzdeni a szerkesztőség; de a hűség, pontosság és megfelelő irodalmi színvonal mindinkább biztosítva lesz az egymásután következő köteteknél, mert a szerkesztőt az ország kiválóbb íróinak egész nagy csapatja támogatja a siker elérésében. Az eddig megjelent két kötet, 30 füzet eléggé dicséri ugy a kiadó áldozatkészségét, mint a központi szerkesztő, *Dr. Bokor József* egyet. m. tanár (egykor sárospataki akad. tanár) buzgalmát és arravalóságát. A magyar olvasóközönség már eddig is szokatlan érdeklődéssel tekint a vállalat felé, mert tudásunk szerint körül-belől 16,000 példány már hazai megrendelőknél el van helyezve. Kívánatos azonban még szélesebb körben való elterjedése s különösen ajánljuk e művelt emberre nézve alig nélkülözhető munkát a t. lelkészi kar figyelmébe is. Ha egyesek nem szerezhetnék is meg mindannyian, együttesen lelkészi és egyéb olvasó körök léphetnének a megrendelők közé. A kötetes kiadásból megjelenik 4 havonként egy kötet, diszes kötésben 6 frt, a füzetes kiadásból hetenként egy füzet (összesen 240), ára füzetenként 30 kr. Előfizetési ár: negyedévre (13 füzet) 3 frt 90 kr., félévre (26 f.) 7 frt 80 kr., egész évre (52 f.) 15 frt 60 kr. Az előfizetők a füzeteket díjmentesen kapják.

A kötelező polgári házasságról. Irta: dr. Kovács Pál, a kecskeméti ev. ref. jogakadémia igazgatója. Kecskemét, 1893. E czim alatt jelent meg külön lenyomat

gyanánt a „Kecskemét“ cz. lapból a napi renden levő egyházpolitikai kérdések egyik legfontosabbikat tárgyaló érdekes röpirat. A derék szerző, aki már sok jóra való dolgozattal tette nevét ismeretessé, a polgári házasság intézményének szükségességéről való meggyőződést igyekszik nyomós érvekkel megerősíteni. Nem ok nélkül állítja, hogy 1867 óta fontosabb, a nemzet életére, haladására nagyobb horderővel bíró kérdés a magyar parlamentben nem vettett fel, mint a polg. házasság, vallás szabadság és polg. anyakönyvvezetés kérdése, mert ezek szerencsés megoldása a minden állam tanácsát és talpkövét képező tisztultabb vallás-erkölcsi életet s ezzel együtt járó felekezeti békességet és felvilágosodást fogja maga után vonni s a felekezeti szakadozottságot minden vallások és felekezetek fölött álló *egyetemes magyar állami öntudattá egybeolvasztani*. Meggyőzőleg mutatja ki, hogy először nem áll az, mintha a polg. házasság a kath. egyház hitelveibe ütköznék, mert a házasság szentsége nem a dogmákban, hanem a szívekben, a házasságok tiszta erkölcsében van és csak akkor igazán felbontathatlan az, különben felbomlik minden egyházi és világi törvény ellenére is. A házasság nem *önzél*. Célja az élet boldogsága. Igazi házasság csak a boldog házasság. A kath. egyház sem értelmezheti másképp mert az is ismer *érvénytelenségi* eseteket. A nem igazi házasság felbontása csak a vallás érdekében van, mert semmi sem rontja meg jobban a vallási erkölcsi életet, mint az elválás miatt kényszerült kitérés, hitelnyugvás, ami sehol sincs oly mértékben mint Magyarországon. A legnagyobb és legműveltebb tisztán kath. államok bevették a polg. házasságot. Több mint 100 millió buzgó katolikus nem tartja Európában a polg. házasságot hitelveibe ütközőnek. Nem szabad egyedül a magyar népet tartanunk oly buta és elmaradott tömegnek, amely erre nem érett volna meg. Nem *hitelvi* hanem *önző hatalmi kérdés* ez nálunk a klerusra nézve. De másodsor az sem áll, hogy feldulja a családok vallás-erkölcsi életét. Inkább áll ez a mai házassági jogrendre, a mely mellett lehet valakinek két törvényes férje, illetőleg nője a *kétféle* házassági biráskodás mellett, ami miatt, mint Apponyi mondá, „Magyarország immár az egész világ házassági szeméjének lerakódó helye.“ Végül kifejti, hogy nem a fakultatív v. szükségbeli hanem a kötelező polg. házasság felel meg az egyház érdekeinek is leginkább. Kívánja, hogy pártkülönbség nélkül támogassuk a kormányt e kérdésekben.

A magyar pénzügyi jog vezérfonala, jogtanulók és ügyvédi vizsgára készülők számára. Irta dr. *Szigethy Lehel*. Nyomatott Kecskeméten, 1893. Szerző kecskeméti ref. jogakadémiánk törekvő ifju tanára. Célja a miniszteri tantervnek is megfelelőleg a jogtanulók igényeihez mérten a pénzügyi jog lényegesebb intézményeit ismertetni meg, s nem szakemberek számára írván, nem akar versenyre kelni dr. Mariska több kiadást ért és terjedelmesebb hasontárgyu munkájával. Művének beosztása általában helyes s terjedelmét illetőleg is céljának megfelelő, amennyiben rövidege (220 lap) mellett is eléggé tájékoztató áttekintést képes nyújtani tárgyáról. A bevezetést követő első részben a magyar pénzügyigazgatás szervezetéről beszél, bár itt a hatóságok csoportosítása nem látszik eléggé logikusnak s a közjogi és magánjogi bevételi források szerint való elkülönítése a hatóságoknak sem eléggé szabatos, amennyiben a só-, dohány- és lottójövedéki hatóságokat szigorúan véve nem látjuk jó helyen a közjogiak között, a központi állampénztárra nézve pedig szintén nem tudjuk, hogy mi okból soroz-

ható a magánjogi természetű bevételi források hatóságai közé. A második rész az állami rendes bevételekről, a harmadik az adókezelésről, a negyedik I. az állami költségvetés és ellenőrzéséről és II. az állami rendkívüli bevételi forrásokról szól, amely utóbbiak talán szintén alkalmasab helyet találtak volna a rendes bev. források után, bár a költségvetéssel kapcsolatban is tárgyalhatók. Lapunk természete és tere nem engedi meg, hogy a munkának részleteivel is tüzetesen foglalkozzunk s azért végül csak azt jegyezzük meg mintegy összefoglalólag, hogy a munka, amelyhez hasonló terjedelmű 1885-ben jelent meg épen a kecskeméti jogakadémia egy másik akkori tanára, dr. Tassy Páltót, kézi könyv gyanánt használható. Kár, hogy irálya nem mindenütt szabatos, delincziói pedig nem eléggé jellemzetesek. Álljon itt például az, amit szerző a pénzügyi jog fogalmáról a munka legelején mond: „Pénzügy a kormányzás azon *üzletága* (?), mely az állami bevételek *megteremtését*, az állami szükségletek *mikénti fedezését foglalja magában*; a kormány gondozásának ez ügygyel is *lévén* dolga, *amért* ez ügy pénzügyi gazdálkodásnak, s ennek vitele *pedig* pénzügyigazgatásnak neveztetik.“ „Amaz elvek rendszeres foglalata, a mely stb.“ A kormányzás nem üzlet, még a pénzügy sem, mert az üzlet kiválólag magánjogi fogalom. Az állami bevételeket *megteremteni* nem lehet, még behajtani is nehezen; a teremtés fogalma a teológiába való, nem a világi tudományba. Aztán miért van „*a miért*“ a „*lévén*“ után és a „*pedig*“ az „*S*“ után vagy helyesebben „*pedig*“ előtt az „*S*“? Mindezek azonban csekélyebb fogatkozások, melyek a munka használhatóságát nem teszik lehetetlenné s reméljük, hogy a szorgalmas szerző alkalomszerűleg ezeket könnyűszerrel eltávolítja. A munka ára 5 korona.

Kalászkok az életnek kenyeréhez. Különbféle alkalmi beszédek gyűjteménye. Szerkesztik *Könyves Tóth Kálmán* debreczeni és *Papp Károly* budapesti ref. lelkészek. Megjelenik évenként négyszer, u. m. január 20., április 20., július 20. és október 20-ikán. Előfizetési ára: egész évre 4 ft, félévre 2 ft, negyedévre 1 forint. Budapest, Hornyánszky Viktor könyvnyomdája 1893. — E füzet már a harmadik ezen közhasznú vállalatból s a 20—27. ívekre, *Könyves Tóth Kálmán* „Innapi, vasárnap és alkalmi imádságai“-ból pedig az 5—6. ívekre terjed. A füzet tartalma következő: *Keresztelési beszédek*. Oly gyermek felett, kit nem akartak megkereszteltetni. Garzó Gyula. Ujév napján. Antal Gábor. — *Konfirmációi beszédek*: I. Petri Elek. II. Lévay Lajos. — *Ésketési beszédek*. A szülői háznál. Szász Domokos. Templomban. Szász Károly. Lelkészes esketések. Dombi Lajos. Testvér és unokatestvér esketések. Thury Etele. Egybe nem illő koru jegyesek esketések. Szász K. Közönséges esketési beszéd. Zábrák Dénes. Sok akadály legyőzése után összekerült jegyesek esketések. Antal Gábor. Házi esketés husvét utáni napokban. Szász Domokos. — *Urvacsoraiak*. Urvacsora osztáskor. Lukács Ödön. Urvacsorai beszéd. Bachat Dániel. Husvét agenda Vargha József. Hálaáldozat. Czinke István. — *Püspökigtagatás módja és sorrendje a dunántuli ref. egyházkerületben*. — *Különfélék*. A házasszeretet példányképe. Zoványi Jenő. Beköszöntő egyházi beszéd. Révész Kálmán. Ima torony és templom újításakor. Kájel József. — *Innapi, vasárnap és alkalmi imádságok*. *Könyves Tóth Kálmán*. — *Kévszavunk van ezen új füzethez*. Ismert nevű egyházi írók lépnek abban a lelki élet küzdterére. Egytől-egyig értékes munkálatok, melyekből sokat tanulhat az, ki eszméket keres az ilyen beszédekben.

A protestáns egyház viszonya a társadalmi kérdésekhez. Irta s a Protestáns Irodalmi Társaság felolvasásai során, 1893. márczius 25-én előadta *Szász Károly* dunamelléki ref. püspök. Ára 20 kr. — Mint a „M. Pr. Irod. Társ.” külön kiadványa jelent meg ezen felolvasás, melyben a fáradhatatlanul munkás püspök élénk színekkel vet világosságot az általa fölvetett, aktuális jelentőségű tárgyra. Figyelemre méltó, tanulságos munka.

Egyházi beszéd. Irta és 1893. április 30-ik napján kibucszása alkalmával elmondta: *Eröss Lajos*, a földesi ev. ref. egyház lelkipásztora. Ára 10 kr. A befolyó tiszta jövedelem az orgonaalap növelésére fordítatik. Debreczen, „Csokonai” nyomda és kiadó részvénytársaság 1893. — Csel. 20. 31—32. alapján tartott ezen szép, evangéliumi szellemben, meleg lelkipásztori szeretettel írott bucsu-beszédében mond istenhozzádot hét éven át vezetett gyülekezetétől a püspök-ladányi fényes egyházközségbe való átmenetele előtt a mi barátunk. Bizonyára értékes emlék lesz ezen prédikáció azoknak kezében, kiket Isten akaratából elhagyott e lelkész, s méltó tanulmánytárgy mindazoknak, kiknek ilyen beszédet kell tartaniok. Szép céljára való tekintettel is ajánljuk.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **A vallás szabad gyakorlatáról szóló törvényjavaslatot** Csáky gróf vallás- és közokt. miniszter pár nappal ezelőtt (máj. 17-én) a képviselőházhoz benyújtotta. Mióta alkotmányos állami életünk újabb korszakát éljük, olyan határozott előrelépés a liberális haladás útján állami életünkben még nem történt, mint a minőt ez a törvényjavaslat jelez. Szabadelvűeknek nevezett intézményeink, reformjaink, a melyek az újabb időben jöttek létre, a legtöbb esetben elvtelen félrendsabályok, egyrészt a modern idők követelményei, másfelől pedig avult előítéletek s bitorolt társadalmi és politikai előnyök és érdekek között létesült nyomoruságos megalkuvások eredményei. E javaslatban, úgy érezzük, mintha valami magasabb, felemelőbb, nemesebb emberi felfogás és szellem nyilatkozna meg, a mely fel akarja oldozni a szabadságra teremtett lelket és vallásos lelkiismeretet lenyűgöző bilincseket s visszahelyezni azokat eredeti jogaikba. Ugy érezzük, mintha egy új várva-várt korszak határjéhez érkeztünk volna, a mikor vissza fog adatni a vallás önmagának s megszabadítottván külső mesterséges, roskatag támasztékaitól, a szabad meggyőződés alapján épül fel s az igazi bensőség és élénk hitélet ereje által fog fenntartatni. Szébb és nemesebb pünkösti ajándékot e nemzet alig is remélhetre. Oh jöjjön is el egyszer annyi szenvedés után hozzánk is a felvilágosodás, a humanizmus és a szellem szabadságának szent lelke!

— **Kossuth Lajos levele. (A.)** A mult hét politikai eseményei között kiváló jelentőségű azon nagyérdékű levél megjelenése, melyet nagy hazánkfia Kossuth Lajos, Helfy Ignácshoz Turinból intézett. Lapunk mindeddig nem volt abban a helyzetben, hogy Kossuthnak olykor-olykor megjelent, mindig országos érdekű, de pusztán politikai természetű leveleit közölhette volna; a mostani alkalmat azonban, midőn a nagy férfiú jelen levelében a köztünk kitört felekezeti áldatlan harcot ítéli el s egyházpolitikai nézetéről enged véleményt alkotnunk, véteknék tartanók elszalasztani. Közöljük tehát főbb pontjaiban ezen hatalmas nyilatkozatot, mely alkalmas arra, hogy

a keresztes vitézek s a reversálisos képviselők összeve-rődött taborára zavarólag hasson. E lap olvasói bizonyára megértik abbéli tartózkodásunkat, mely parancsolólag követeli tőlünk, hogy e levelet minden commentár nélkül közöljük. A kormány és a függetlenségi párt liberális tagjai közötti közeledést még gyorsabb tempóban fogja-e ezen levél megvalósítani s ezzel az ellenzéki szövetségre bomlasztólag fog-e hatni, e helyen nem vizsgálhatjuk; azt sem kutatjuk, vajjon állami életünkben a függetlenségi eszme-e az első, avagy a belső szabadság uralomra juttatása; nem tartunk azokkal a politikai lapokkal se, melyek — nagy bölcsen — azt kutatják ezen alkalommal, vajjon a Kossuth liberalismusa mennyivel mulja felül a jelenlegi miniszterelnökét; még az a végkiáltás is hidegen hagy bennünket, mely szerint a függetlenségi párt szövetsége a kormánnyal a választókat országszerte konfundálni fogja; (a mely „konfusió” bizonyára éppen ellenkezőt jelent) mert hiszen a fekete sereg által létrehozott mai konfusiónál nagyobbat és veszedelmesebbet nem is képzelhezni; s végre azoknak csudálkozásán sem csudálkozunk, a kik a függetlenségi párt vezérférjainak rövidlátást vetnek szemökre azért, mert Kossuth hasonlatával élve a fürdővízzel nem akarják a gyermeket is kiönteni: mindezekről nem szólhatunk, mert hisz ezek eminenter politikai kérdések, kellő méltatásuk e lap körén kívül esik s nem is volna kívánatos, mert könnyen zavarólag hathatna azon *teljes egyetértésre*, melyre nekünk protestánsoknak, bármely politikai párthoz tartozunk, szükségünk van, ha a polgári és politikai szabadság magasztos érdekeit „az utolsó emberig” híven megakarjuk védelmezni az ultramontanok támadásai ellen. A folytonosan Róma felé sandító „hazañas” klérus fülébe azonban mégis bele kiáltjuk a levél ezen passusát mi is: (bár csengne belé a fülök lefekvéskor és felkeléskor!) „En a honárulással határos merényletnek tartom azt, ha a magyar klérus akármely oiy kérdésben, mely a magyar törvényhozás ellenőrzése alatt álló kormány *akárminő* tettének megbírlására tartozik, a római pápától kér *utasítást*.” Hallani véljük e sorokra a hegymögi tábor „indexre vele” kiáltozását! Csak hadd kiabáljanak. Ezzel nem fogják visszatartani a világ szekerét előhaladásában. Vélekedésünk az, hogy amint egykor Deák monumentális beszéde a szabadelvű egyházpolitika kánonává lön, úgy Kossuth ezen nyilatkozata (*melyért Deáktól cyprus ágat érdemelne!*) bármínő szerény körben mozognak is kívánja azt maga tekinteni, mélyebb barázdákat fog hagyni politikai életünkben, a mint ezt még most egyelőre gondoljuk. De lássuk magának a levélnek e lap közönségét közelebről érdeklő részleteit.

Turin, 27. Via dei Mille, május 1893.

Kedves barátom!

Bizony aggasztó, megdöbentőleg aggasztó jelenség az, hogy oly reakzionárius áramlat vegyül Magyarországon, a (balul) ugynevezett egyházpolitikai vitába, mely nagyon sötét árnyékot vet előre az ország jövődjére. Ha egyszerűen mint elvi kérdés állana előttem az, hogy ideje van-e már annak, hogy Magyarországon a polgári állapot (état civil) világlatban tartását a polgári anyakönyvek behozatalával az állam maga kezelje és ne engedje azt a vallásfelekezeti illetőség kérdésével konfundáltatni; és vajon ideje van e már annak, hogy a kötelező polgári házasság behozassék: egyszerűen azt mondanám, hogy nem csak ideje van, hanem szégyennek, gyaláznak tartom, hogy már régen nem történt; mert én ezt nem is csak a liberalizmus, hanem egyszerűen a józan ész elementáris posztulátumának tekintem,

még pedig ol posztulátumának, melynek elhanyagolása egyértelmű azzal, hogy az állam a polgárok társadalmi viszonyainak szabályozásában a maga szuverénitását abdicálja és a helyett, hogy szabadokká tenné az egyházakat a szabad államban, az egyházakat az állam fölé helyezi és ennek a polgári viszonyokat szabályozó szuverén jogát a lelkiismeret illethetlenségének hamis ürügye alatt a papi uralomnak aláveti: már pedig ez oly középkori állapot, melynek a XIX. században megtűrése anakronizmus, mely csakugyan ellenkezik a józan észszel. Szégyen, gyalázat, hogy Magyarországon a XIX. század végén még elkeresztelési kérdés is felüti fejét a régmúlt idők sirjából, — ez igazán unikum a maga nemében; de ez az unikum annak következtetése, hogy az élet civil okmányának, az anyakönyveknek vezetése a papok kezében van. Az anyakönyveknek hivatása dokumentálni azt, hogy ez és ez mikor született és hogy kik voltak szülei; ezeknek dokumentálása tisztán polgári hatóság hivatása, mert tisztán polgári viszonyok felett határoz; de ha pap vezeti az anyakönyvet, az a felekezeti tartózkodás dokumentálására is kiterjed, a mi aztán a „compelle intrare“ pretenzióját vonja maga után; — ám lajstromozzák az egyházakat, mint akármely más testület, a maguk tagjait, de ne bitorolják az állampolgárok lajstromozójának szerepét, mert az nem az egyházra tartozik. Én a honáruhással határos merényletnek tartom azt, ha a magyar katolikus klérus akármely oly kérdésben, mely a magyar törvényhozás ellenőrzése alatt álló kormány akármilyen tettének megbíráására tartozik, a római pápától kér utasítást. Én kategorice kijelentem, miként én örvendtem azt látni (a szemeim rettenetes állapota miatt csak siketülő füleim rapszodikus hallásából ismert hírlapokból), hogy Wekerle a polgári anyakönyvezést és kötelező polgári házasságot felvette programjába. Ugy hallom, vannak olyanok az ellenzéken, akik azt mondják: mi kívánjuk a kötelező polgári házasság behozatálát, de a jelenlegi kormánynak ennek keresztülvitelére tehetségében nem bízunk és arról is meg vagyunk győződve, hogy a kormány egyházpolitikai reformjavaslatait nem szabadelvűség, hanem csakis az elkeresztelési ügyben elkövetett hibáinak hírájából kibontakozás vágya sugallta, — tehát mi nem akarunk a kormány e rutmanőverjének szogáivá szegődni, annál fogva — nos annál fogva? hát annál fogva segédkezet nyújtunk a reakzionárius elemeknek arra, hogy a piszkos fürdővízzel a gyermeket is kiöntsék s oly embereket juttassanak a hatalom birtokába, a kik a reakzionárius visszaesés zászlaját fogják lobogtatni, de nekünk megszerzik azt az elégtételt, hogy Wekerlét et consortes megbuktattuk. — No, kérem, ez komoly államférfiakhoz nem illő spekuláció stb. Ölelem Önt testvéries indulattal. *Kossuth Lajos.*

— **Ultramontán apróságok.** Hogy mennyire érdek-közösségben vannak a sötétség és hátramenés bajnokai mindazon elemekkel, a melyek a magyar államnak s nemzetünknek kérlelhetetlen ellenségei, mutatja többek közt az is, hogy *Strossmayer* diakovári püspököt, a hirhedt magyarfalót is felszólította a főrendiházi ellenzék a megjelenésre, hogy vegyen részt a vitában s a kormány ellen tervezett bizalmatlansági szavazásban. *Strossmayer* ugyan kijelentette, hogy kiváló rokonszenvvel kíséri a magyar püspökök és főnemesség akcióját (nem is csodáljuk, embereire talált), de *magyar belügyekbe ő, mint horvát, nem érzi magát jogosultnak beleavatkozni.* Tehát teljesen egy huron pendülnék; a különbség közöttük csak az, hogy *Strossmayer* álláspontja alkotmányosabb s tán hazafiasabb is, mint a mi „hazafias“ főpapságunké és mágnásainké.

Báró Hornig kath. püspök a főrendi vitában, mikor a februári rendelet ellen intézett orozatlan támadásait Csáky gróf miniszter azzal szállította le kellő értékükre, hogy fölemlítette, miszerint épen *Hornig*, mint akkor tanácsos a kultuszminiszteriumban, volt a rendelet értelmi szerzője, egészen odáig, hogy ő maga is fogalmazta azt, — közbeszólólag beismerte, hogy biz' ő akkor *ostobaságot* cselekedett. Mi készséggel adunk hitelt annak, hogy az efféle kiteik ő méltóságától; ámbár most az egyszer kételyeink vannak a felől, hogy vajjon: nem épen ez az ostobaság szolgált-e többek között arany hid gyanánt a tanácsosságból a püspöki székhöz, a melyet most már olyan sietve igyekszik szétszedni, nem lévén többé reá szüksége. Épen azért nem tudjuk, hogy vajjon akkor követett-e el nagyobb ostobaságot a püspök úr, a mikor azt az állítólagos ostobaságot elkövette, vagy pedig akkor, a mikor kétségkívül méltánylandó s részvétre érdemes szorongattatásai közepette azt az ország színe előtt beismerte? . . .

Soha még olyan megsemmisítő, eltaposó ítélet nem hangzott a napi sajtó egy organuma felett, mint a minőben a Magy. Állam részesült az összes sajtó által és az országgyűlésen pártkülönbség nélkül a miatt, hogy *Kossuth*nak az egyházpolitikai kérdéstről írott leveléről szólva, a gyanusításnak különben megszokott útján annyira eltévedett, hogy egyebek közt ezeket írta: „*Egyébiránt hire jár annak is, hogy Kossuth Lajosnak a magyar liberálisizmus megmentésére tett szolgálatait a rendelkezési alapból tízezer forintot adnak évenként.*“ Az az óriási vihar, a mely ezt a közleményt kísérte, ritka és felemelő látvány közéletünkben, mert mutatja azt, hogy a nemzet az ő nagyjainak és a kormány méltóságának megsértésében pártkülönbség nélkül önmagának bemocskolását látja. Részünkről egyedül a szerkesztőt sajnáljuk, mert neki kell elszenvedni a gyalázat azért a rendszerét, azokért a sötét törekvésekért, a melyeknek egyetlen irányelve a lelkiismeretlen önzés és uralomvágy, cselekvési szabálya pedig ez: finis sanctificat media. Hiszen ő is, szegény feje, csak egy ilyen mediumhoz nyult; sőt maga sem egyéb mediumnál a méltóságos urak kezében; de azért ezek érintetlen, igaz és tisztességes hazafiak, ő pedig — merito jacet! . . .

Schlauch váradi püspök a főrendiházban tartott beszédében elég érthetően megmagyarázta, ha még valaki ebben kételkedett volna, hogy miért nem küldik át az anyakönyvi kivonatokat a kath. lelkészek az illetékes prot. lelkészhez s miért küldötték át némelyek régebben, sőt rendelkeztek is egyes főpapok ilyen irányban. Át lehetett küldeni addig, a míg nem tulajdonítottak annak vallási, hanem csak polgári jelentőséget. De ha az egyházhoz való tartozás megállapítása a célja az átküldésnek, akkor azt többé a kath. lelkész nem teheti, mert különben „*áruhással követne el saját egyháza ellen, megtagadná a dogmát, hogy csak egy üdvözítő egyház van és ez a katolikus.*“ A kit pedig megkereszteltek, az már katolikus lévén, ki nem adható. Bizony csak kényelmes egy dogma! Mégis okos emberek voltak azok a régi és mostani Ál Izidorok (*Hornig* urat saját kijelentése alapján nem számítjuk ide), a kik úgy össze-vissza tudták kötözni az emberek lelkiismeretét, hogy ha csak a főtisztelendő urak nem segítenek rajtuk, még a lelki üdvösségök is odavész. Nekünk is valami olyanféle hasznos dogmát kellene felállítanunk, pl. hogy a kath. főpapi javak állami természetűek lévén, bevonandók és az összes felekezetek közczéljaira fordítandók.

Igazán hazafias véleménynyilvánítás s nagyon kor-

szerű kívánalom az, a melyet Győrmege a főrendiházi szavazás hatása alatt kifejezett s pártolás végett a törvényhatóságoknak megküldött. A megye ugyanis nemcsak állást foglalt a kormányjavaslatok mellett, hanem kiegészítésül még azt az indítványt is elfogadta, hogy miután a főrendiház az egyházpolitikai kérdésben tanúsított magatartásával azt igazolta, hogy a nemzet nagy többsége által nyilvánított szabadelvű törekvéseknek útját állja, írjon fel a közgyűlés a kormányhoz és képviselőházhoz, hogy a főrendiháznak a mai kornak megfelelő reformálását vegye fel programjába. Kívánatos, hogy ez igazán indokolt és liberális álláspont az összes törvényhatóságok részéről követésre találjon.

— **Főiskolánk koszoruja Arany János szobrán.** Az Arany-szobor május 14-ikén Budapesten történt leplezésén főiskolánk is képviseltette magát. A képviselőben felküldöttek, dr. Erdős József akad. igazgató és Géresi Kálmán tanár a főiskola megbízásából babérszörűt is helyeztek a szoborra. A koszorúnak leveleit azon iskolai fűvészkert adta, a melyben a költő debreczeni tanuló korában oly sokat járt, tanult és ábrándozott; fehér szalagján pedig ez a felirat állott: „A debreczeni ev. ref. kollégium egykori tanítványa dicső szellemének.” Mert Arany János rövid iskolai pályáján a szalontai alsóbb osztályok elvégzése után csak a debreczeni kollégiumnak volt növendéke és pedig kitűnő növendéke. Távol legyen tőlünk, hogy ezen körülményből valami különös igényeket és érdemeket akarnánk kibizonyítani az Arany nagyságához való hozzájárulásban. Nem is volt oly közeli kapcsolatokkal fűzve iskolánkhoz, mint Csokonai, talán annyira sem, mint S.-Patakhoz Tompa. Arany nem iskolák mécsénél, hanem lángelméjének fényénél tanult és képezte magát. Hogy miképen lett nagy költő, azt csak azon két ismert jelszó együttesével lehet kifejezni, a mire császárok és királyok szokták alapítani koronázási jogigényüket: „Isten, vagy a nép kegyelméből.” Isten adományából kapta lángelméjét és a magyar nép géniuszának sugallata szerint értékesítette azt. De mégis igényelhet valamit Debreczen is az Arany lelkének fejlesztéséből. Épen azon időre, a 30-as évek eleje és közepére esnek országszerte, de különösen a debreczeni iskolában is a régi latinos tanításnak és kollégiumi szellemnek végső és a nemzeti szellem ébredésének kezdő évei. Az iskolának hivatalos és ügykezelési nyelve a multak hagyományaként még féligmeddig a latin volt, de az ifjuság Péczeli buzditására már a Lantot adta ki és a régibb orthodox debreczeni iránynyal szakítva, teljes lélekkel részt vett a nemzeti ébredés lelkes eszközlésében. Ekkor vetette meg Arany — különben is kitűnő tanuló — szilárdabb alapját a latin és görög nyelv és irodalomban való klasszikus képzettségének, a mely alapokra azután oly bámulatos palotát épített; ebben a debreczeni iskolának is némi része van. De bevalljuk, hogy ennél a kevés érdemnél hasonlíthatlanul nagyobb a fény, melyet nevéből, itt lététől mi vettünk, az áldásos befolyás, melyet a szellemére való közvetlen utalással gyakorolhatunk, a lelkesedés, melyet ifjuságunk, mint hagyományos nemes kötelességet írta és utána szívében érez. Ez indította főiskolánkat arra, hogy kegyeletből épen úgy, mint hálából egyszerű koszorujával Arany szobránál megjelenjen. A kiküldöttek részt vettek a leplezés után a Hungáriában a M. Tud. Akadémia tagjai által rendezett ünnepélyes banketten is. G. K.

— **Az alsó-szabolcs-hajduvidéki egyházmege** f. hó 17-én Debreczenben tartotta meg ez évi tavaszi közgyűlését, a betegeskedő Szeremley József esperes

helyett *Soltész László* tanácsbíró és *gr. Degenfeld József* egyh. m. gondnok elnökleite alatt. Közlebb részletes tudósítást fogunk hozni a gyűlés tárgyalásairól.

— **Szeremley József**, h.-bölcsörményi lelkész és alsószabolcs-hajduvidéki esperes, a mint sajnálattal értesültünk, már huzamosabb idő óta gyengélkedik s épen ez indította arra, hogy most, midőn a közbizalom ismét őt emelte az esperesi székbe, erről való lemondását a napokban megtartott egyházmegei közgyűlésnek bejelentse. Mi, a kik jól ismerjük lelkészi és esperesi karunk ezen egyik legkiválóbb tagjának egyházi és iskolai közéletünkben kifejtett nagybecsű tevékenységét, közügyeink iránt való nemes érdeklődését, józan belátását s bátor, férfias jellemét: valóban nagy veszteségnek tartanók, ha Szeremley József mostani visszavonulása folytán az ő munkabíró erejét közéletünkre nézve végkép el kellene veszítenünk. Kívánjuk azért, hogy adja vissza neki a gondviselés régi egészségét és törhetlennek látszott erejét, hogy ismét legjobbaink sorában láthassuk egyházunk közjává munkálkodni.

— **Értesítés néhai Révész Bálint püspök irodalmi hagyatékának kiadásáról.** Szükségesnek tartom tudatni az érdeklődő közönséggel, hogy megboldogult püspökünk irodalmi hagyatékának nyilvánosság elé bocsátását, miután a mult évben már három kötetet kiadtam abból, ezen folyó évben is folytatam, s Isten segítségével be is végzem. Megtevéen immár jóformán minden előzetes lépést, jövő heti számunkban aláírási felhívást hirdetek a nagy emlékü szerző általam még kiadandó műveire. Előre csak annyit óhajtok tudatni, hogy az eddig ki nem adott beszédekből ismét három kötetet rendeztem sajtó alá, u. m. két kötetet az elhunynak ünnepi, évszaki és alkalmi, egyet pedig halotti egyházi beszédeiből. Közönséges egyházi beszéd alig egy néhány van a hagyatékban, holott ez teljes egészében kezeim között van. Vizontlátásra tehát egy hét mulva! Csiky Lajos.

— **Halálozás.** F. hó 15-én d. u. temették Darnó 38 évig szolgált, 70 éves lelkész-tanítóját, File Jánost. Egyszerű, igénytelen ember volt; de tiszta, egyenes lelkű, szegény kálvinista pap. Sokat nélkülözött, kevés fizetésen tengődött, utóbb az ősz óta sokat betegeskedett. Özveggyet s két férjnél levő leányt hagyott magán. Temetésén Kovács Károly nagy-szekeresi s Gyarmathy Gábor kis-szekeresi lelkészek fungáltak. Papok vagy tizen voltak jelen a temetésen. Nyugodjék békével! (F. V. L.)

Szerkesztői üzenetek.

A—gy N.—Károly. Az ígért dolgozatot előre is köszönjük. Kérjük beküldeni, s majd sort fogunk rá keríteni. — V—s. M—s. A mult számra későn érkezett. De hát megjelent abban K—n nyilatkozata. Azt hisszük mi szerkesztők, hogy ez ügyből tökéletesen elég volt annyi, amennyi napvilágot látott. A beküldött nyilatkozatok szerint senkinek semmi kifogása ott a megválasztott ifju lelkész ellen, aminthogy nem is igen lehet! De végre is neki fáj az, ha az ő választatása ügyét heteken keresztül tárgyaljuk a nyilvánosság előtt. Hagyjuk hát félbe! Különben magánlevelünk is meg.

TARTALOM-JEGYZÉK: Pünkössti gondolatok. Dr. Erdős József. — Közéletünk: A debreczeni ev. ref. egyházmege és a debreczeni ev. ref. egyház közli viszony ismertetése. Szele György. — Egyházmegei gyűlés az érmelléki egyházmegeben. Marjai Péter. — A békés-bánati egyházmege közgyűlése. Referens. — A nagy-károlyi ev. ref. egyházmege közgyűlése. r. l. — Irodalom. — Különlélek: — Szerkesztői üzenetek

Felölös szerkesztők és laptulajdonosok:

CSIKY LAJOS és Dr. BACZONI LAJOS.